

UNIVERZITET U SARAJEVU

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

ODSJEK SOCIJALNI RAD

**EKONOMSKI, POLITIČKI I SOCIJALNI PROBLEMI KAO
OSNOVNI RAZLOZI ZA ODLAZAK MLADIH
Studija slučaja opštine Tutin**

-magistarski rad-

Kandidat:

Haris Halitović

Broj indeksa: 672/II-SW

Mentor:

Prof. dr. Sanela Šadić

Sarajevo, 2020. godine

UNIVERZITET U SARAJEVU

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

ODSJEK ZA SOCIJALNI RAD

**EKONOMSKI, POLITIČKI I SOCIJALNI PROBLEMI KAO
OSNOVNI RAZLOZI ZA ODLAZAK MLADIH
Studija slučaja opštine Tutin**

-magistarski rad-

Kandidat:

Haris Halitović

Broj indeksa: 672/II-SW

Mentor:

Prof. dr. Sanela Šadić

Sarajevo, 2020. godine

SADRŽAJ

UVOD.....	6
I METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA	8
1.1. Problem istraživanja.....	8
1.2. Predmet istraživanja	9
1.3. Ciljevi istraživanja.....	9
1.3.1. Naučni cilj istraživanja	9
1.3.2. Društveni cilj istraživanja.....	10
1.4. Hipoteze istraživanja	10
1.4.1. Generalna hipoteza	10
1.4.2. Posebne hipoteze	11
1.5. Vrsta istraživanja.....	11
1.6. Metode istraživanja	11
1.7. Uzorak	12
1.8. Vremensko i prostorno određenje predmeta istraživanja.....	12
II EKONOMSKI PROBLEMI MLADIH.....	13
2.1. Ne/zaposlenost mladih	13
2.2. Životni standard mladih	15
2.3. Mladi i preduzetništvo.....	16
2.3. Mladi i siva ekonomija.....	20
III POLITIČKI PROBLEMI MLADIH.....	24
3.1. Mladi i politika	24
3.2. Interesovanje i povjerenje mladih u politiku i političke institucije.....	25
3.3. Participacija mladih u politici	28

3.4.Položaj mladih u politici i političkim institucijama	31
IV SOCIJALNI PROBLEMI MLADIH.....	34
4.1. Siromaštvo i socijalna isključenost mladih	34
4.2. Mladi i porodica	39
4.3.Zdravlje, blagostanje i bezbjednost mladih.....	41
4.4. Kultura i slobodno vrijeme mladih.....	47
V REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	49
5.1. Rezultati istraživanja	50
ZAKLJUČNA RAZMATRANJA I PREPORUKE.....	64
LITERATURA	67
POPIS TABELA	71
POPIS GRAFIKONA	71
PRILOG	73

Popis skraćenica

EU – Evropska unija

KOMS – Krovna organizacija mladih Srbije

NSZ – Nacionalna služba za zapošljavanje

MMF – Međunarodni monetarni fond

NATO – North Atlantic Treaty Organization (Organizacija Sjeveroatlantskog sporazuma)

OEBS – Organizacija za evropsku bezbjednost

RIK – Republička izborna komisija

RZS – Republički zavod za statistiku

SZO – Svjetska zdravstvena organizacija

UN – Ujedinjene nacije

UNICEF – United Nations Childrens Fund (Dječiji Fond Ujedinjenih nacija)

UVOD

Istraživanje na temu „*Ekonomski, politički i socijalni problemi kao osnovni razlozi za odlazak mladih*“ motivirano je nedostatkom istraživanja i nedovoljnim informisanjem na datu temu koja je kao gorući problem našeg društva veoma aktualna zadnjih godina. Istraživanje obuhvata mlade osobe od 18 do 30 godina. Mlade osobe se definišu donjom i gornjom starosnom granicom ali ta granica zavisi od države do države. Obzirom da je istraživanje usmjereno na opštinu Tutin koja se nalazi Srbiji, starosnu strukturu mladih od 15 do 30 godina određuje Zakon o mladina iz 2011. godine¹. Međutim, Porodični zakon² Srbije u članu 11 definira: „Punoljetstvo se stiče sa navršenom 18. godinom života.“ (Član 1 Konvencije o pravima djeteta)³ Starosna dob od 18 do 30 godina obuhvata veoma bitne razvojne promjene i prekretnice koje se dešavaju tokom ovog životnog doba i koje su praćene dramatičnim promjenama uloga u društvu. Što je još važnije, između ovih generacija mladih postoje podjednako dramatične razlike u kontekstu odrastanja. Važna uloga koju mladi ljudi imaju u svakom društvu još je izraženija u društвima u tranziciji, poput srpskog društva, kojem su mladi ljudi prijeko potrebni radi ostvarivanja, odnosno doprinosa svojim ambicijama, svježinom znanja, kreativnošću i entuzijazmom boljem i bržem prosperitetu. U savremenom svijetu, koji se sve brže i neprestano mijenja, proces prelaska mladih osoba u svijet odraslih karakteriše nesigurnost, nepovjerenje, kao i nedostatak entuzijazma. Shodno tome, mladi u postmodernizacijskim procesima gravitiraju ka nesigurnoj i tegobnoj potrazi za identitetom, blagostanjem i individualnim strategijama društvene integracije. U Tutinu, kao jednoj od najmlađih opština u Srbiji sa relativno mladom strukturom stanovništva, karakterističan je fenomen kontinuiranog i sve većeg odlaska mladih koji svoju perspektivu ne vide u svojoj lokalnoj zajednici. U vezi s tim, neophodno je istražiti i razložiti ekonomске, političke i socijalne probleme koji neposredno pogađaju omladinu u ovoj opštini i navode ih da napuste svoje mjesto, a samim tim dolazi do degradacije omladinske politike kojom se, ukoliko se ova tendencija odlaska omladine nastavi, neće imati ko baviti. U istraživačkom diskursu o mladima u općini Tutin i njihovoj tranziciji u odraslost dominiraju teze o ekonomskim, političkim i socijalnim preprekama ka individualizaciji. Opšte je poznato da su mladi

¹ Službeni glasnik RS, 50/11

² Službeni glasnik RS, br.18/05, 72/11 – dr. zakon i 6/15

³ UN Konvencija o pravima djeteta iz 1989. godine

protagonisti promjena, a ukazivanjem na srž ova tri segmenta koja utiču na odlazak mladih, stvorit će se alternativna rješenja, te će se ukazati na rad i razvoj omladinskih politika kako bi se stopa odlaska smanjila, a samim tim pokrenula želja i napravio ambijent povoljan za njihove potrebe i povratak u svoje rodno mjesto.

Cilj ovog istraživanja je da prikaže u kojoj mjeri utiču ekonomski, politički i socijalni problemi na odlazak mladih i koji su to najizraženiji faktori koji se nameću kao glavni razlozi za odlazak. Pokazatelji niske društvene integracije mladih povezani su sa ključnim domenima funkcionisanja društvenog sistema. Usljed visoke stope nezaposlenosti ili nesigurne zaposlenosti, mladi su isključeni iz radne sfere društva i ekonomске reprodukcije. Odlaganje zasnivanja porodice predstavlja i odlaganje integracije u proces socijalne reprodukcije, a nizak nivo političke i građanske participacije je osnovni pokazatelj neintegriranosti u politički sistem društva. Niska društvena integracija mladih u sistem povezana je sa ključnim domenima funkcionisanja društvenog sistema. Stoga, želimo vidjeti na koji način i da li su uticaj zaposlenja i stambenog pitanja kao stubova ekonomске sigurnosti, političnost, socijalna sigurnost individue, odnosno porodice, porodica, kao i uža i šira socijalna sredina osnovni razlozi koji podstiču mlade u Tutinu na odlazak ili su ipak to neki drugi razlozi.

I METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

1.1. Problem istraživanja

Mladi se smatraju kao jedan od najznačajnijih resursa društva, te se percipiraju kao zasebna starosna grupa društva. Društvena grupa mlađih, odnosno mladi muškarci i žene između 15 i 30 godina čine jednu petinu ukupnog stanovništva Republike Srbije. Najbrojniju starosnu grupu među njima predstavlja upravo ona najstarija – od 25 do 30 godina. Ukupan broj mlađih u Srbiji u protekle tri decenije je opao za skoro četvrtinu, čemu su doprinijele i velike migracije u inostranstvo usled ratnih dešavanja i njihovih posljedica. Zabrinjavajuće visok procenat mlađih i sada teži odlasku u inostranstvo, posebno oni visokoobrazovani.⁴ Problem istraživanja je usmjeren upravo ka tom segmentu sa fokusom na opštini Tutin koja broji 31,670 stanovnika, od čega 7,165 mlađih od 15 do 29 godina.⁵ Obzirom na broj mlađih ljudi koji živi u Tutinu u odnosu na ukupan broj stanovnika, te njihov mogući doprinos razvoju svoje lokalne zajednice, odlazak i razlozi koji dovode, odnosno utiču na odlazak mlađih je problem našeg istraživanja. S tim u vezi, brojni ekonomski, politički, socijalni problemi i nestabilnosti sa kojima se društvo suočava, posebno teško pogoda društvenu grupu mlađih u Tutinu zbog kojih mlađi sve više gravitiraju ka inosranstvu.

Imajući u vidu prethodno navedeno, problemska pitanja istraživanja glase:

1. Koji su to ekonomski problemi koji pogađaju mlađe u opštini Tutin i utiču na njihov odlazak?
2. Koji su to politički problemi koji utiču na odlazak mlađih ljudi?
3. Kako politika percipira mlađe, imaju li mlađi ljudi mogućnost uticati na donošenje odluka i pruža li im se prostor za djelovanje?
4. Koji su to socijalni problemi koji utiču na odlazak mlađih iz opštine Tutin?

---

⁴ Milka Bubalo-Živković, tamara Lukić, Mladi u Srbiji početkom 21. Vijeka, Republički zavod za statistiku, Beograd.

⁵ http://devinfo.stat.gov.rs/SerbiaProfileLauncher/files/profiles/sr/1/DI_Profil_Tutin_EURSRB002001007005.pdf
Datum pristupa: 06.05.2020. godine.

5. Utiče li socijalna isključenost i rizik od siromaštva na odlazak mladih ili je to strah, odnosno želja za većim životnim standardom od prosječnog?
6. Na koji način utiče uža, odnosno šira socijalna sredina mladih na odlazak u inostranstvo?

1.2.Predmet istraživanja

Predmet istraživanja je preliminarno iskazan u naslovu teme, a svojim drugim dijelom i kroz problem istraživanja.

Predmet istraživanja obuhvata sljedeće:

- Pojam, ulogu i značaj fenomena odlaska mladih ljudi iz opštine Tutin;
- Ekonomski ciljevi, potrebe i problemi mladih;
- Suština i analiza ekonomskih, političkih i socijalnih problema mladih;
- Uloga i odnos politike i mladih u opštini Tutin;
- Socijalno okruženje i položaj mladih;
- Koliko je značaj ekonomske razvijenosti lokalne zajednice bitan za mlađe;
- Socijalna isključenost i potreba mladih za integracijom u društvo;

1.3.Ciljevi istraživanja

1.3.1.Naučni cilj istraživanja

Naučni ciljevi ovog istraživanja odnosit će se na istraživanje razloga, uzroka, kao i uticaja ekonomskih, političkih i socijalnih problema na odlazak mladih. Osnovni naučni cilj ovog istraživanja podrazumijeva sprovedbu, odnosno izvršenje naučne deskripcije važnosti i uticaja ekonomskih, političkih i socijalnih problema na mlađe i njihov odlazak iz zemlje porijekla, odnosno opštine Tutin u ovom slučaju. Istraživanje sa naučnog aspekta ima za cilj da ukaže i konkretizuje ekonomske, političke i socijalne probleme mladih, te ustanoviti bitne faktore unutar datih problema koji najviše pogađaju mlađe.

Takođe, naučni cilj istraživanja je saznanje i dolazak do relevantnih podataka koji će pomoći da se sagleda šira slika ovog problema, kao i da se izrade adekvatne politike usmjerene ka mladima, a koje će biti u interesu i doprinijeti mladim ljudima kako bi zadovoljili svoje potrebe u svojoj lokalnoj zajednici.

1.3.2. Društveni cilj istraživanja

Podaci dobijeni ovim istraživanjem imaju prije svega određenu informativnu ulogu. Intencija je da se stanovništvo informiše o konkretnim razlozima unutar ekonomskih, političkih i socijalnih problema koji utiču na odlazak mlađih iz opštine Tutin. Takođe, društveni cilj ovog istraživanja ogleda se u rezultatima dobijenim ovim istraživanjem koji će poslužiti kako bi se dobila realna slika i prikaz datog problema u ovoj općini, nakon koje će se moći pristupiti problemu sa adekvatnim strategijama i rješenjima u cilju poboljšanja uslova mlađih, kao i većih ulaganja, kako materijalnih, tako i nematerijalnih. Jedan od društvenih ciljeva je i doprinos ovog istraživanja kroz dobijene rezultate lokalnoj samoupravi kako bi se poslužila dobijenim rezultatima u cilju implementacije učinkovitijih strategija za mlade i omladinskih politika.

1.4. Hipoteze istraživanja

Na osnovu definisanog problema, predmeta i ciljeva istraživanja postavljene su generalna i posebne hipoteze.

1.4.1. Generalna hipoteza

Glavna hipoteza od koje se u ovom istraživanju polazi glasi:

- Ekonomski, politički i socijalni problemi su osnovni razlozi za odlazak mlađih iz opštine Tutin u potrazi za mjestom gdje će brže i lakše zadovoljiti svoje ekonomске, političke i socijalne potrebe.**

1.4.2.Posebne hipoteze

- Velika stopa nezaposlenosti mladih u Tutinu i nemogućnost dostizanja adekvatnog životnog standarda utiče na odlazak mladih u ekonomski razvijenije zemlje.
- Usljed nemogućnosti zaposlenja u struci, mladi se odaju sivoj ekonomiji.
- Nemogućnost participacije mladih u procesu donošenja odluka, te mali i neprimjetan broj mladih na značajnim funkcijama distancira mlade od politike, umanjuje političku participaciju i ulijeva nepovjerenje mladih prema politici.
- Porodica ili članovi porodice utiču posredno ili neposredno na odlazak mladih u inostranstvo, kao i siromaštvo, odnosno rizik od siromaštva i socijalne isključenosti mladih.
- Nedostatak socijalnih, kulturnih, sportsko-rekreativnih sadržaja izaziva averziju kod mladih prema svojoj lokalnoj zajednici i pojačava želju za odlaskom.

1.5.Vrsta istraživanja

Istraživanje na temu „Ekonomski, politički i socijalni problemi kao osnovni razlozi za odlazak mladih (studija slučaja opštine Tutin)“ je po svojoj prirodi teorijsko-empirijsko. Njegova svrha je istraživanje, sumiranje i analiziranje stavova, mišljenja i razloga ispitanika, odnosno mladih osoba od 18 do 30 godina starosti u smislu ekonomskih, političkih i socijalnih problema koji ih neposredno ili posredno pogađaju i utiču na emigracije mladih iz opštine Tutin.

1.6.Metode istraživanja

Istraživanje je sprovedeno uz primjenu sljedećih naučnih metoda. Od osnovnih metoda koristili smo analitičko-sintetičke metode, a od kojih je najzastupljenija bila metoda analize pomoću koje smo sagledali, razmatrali i fundamentalno pristupili strukturi teme i pojedinačno njenim osnovnim činiocima. Takođe, koristili smo i metodu sinteze kako bismo obuhvatili dati problem u cjelini, odnosno stekli kompletan uvid i sliku.

Od opštenaučnih metoda koristili smo hipotetičko-deduktivnu metodu, jer smo za istraživanje koristili provjerena i potvrđena saznanja o datoј temi, a korištena je i statistička metoda.

Od metoda pribavljanja podataka kotistili smo se metodom analize sadržaja dokumenata sa fokusom na kvantitativnoj analizi sadržaja i anketa pomoću anketnog upitnika kao instrumenta, te analizom podataka iz dostupnih knjiga, istraživanja, studija, zakona, izvještaja i drugih izvora sekundarnog tipa.

1.7.Uzorak

U svrhu ovog istraživanja, putem anketnog upitnika, biće uključeno ciljano, odnosno namjerno 100 mladih ljudi od 18 do 30 godina iz opštine Tutin.

1.8.Vremensko i prostorno određenje predmeta istraživanja

Ovo istraživanje realizirano je u 2020. godini na području opštine Tutin.

II EKONOMSKI PROBLEMI MLADIH

2.1.Ne/zaposlenost mladih

Istraživanje problema nezaposlenosti tek zadnjih par decenija dobija na svom značaju i postaje veoma važno političko pitanje koje se često upotrebljava za vrijeme političkih govora, naučnih konferencija, samita i istraživanja, a u cilju pronalaženja adekvatnog rješenja za dati problem. Pojam nezaposlenosti može imati različita značenja ovisno o kontekstu u kojem se koristi. Može opisivati pravo-administrativno stanje odnosno evidentiranost na listi Zavoda za zapošljavanje ili pravo na novčanu naknadu za nezaposlene. Ujedno, može označavati stav, odnosno spremnost na prihvatanje posla pod određenim uvjetima. Može se odnositi i na socijalne teškoće unutar određenog sistema, kao i na neravnotežu ponude i potražnje rada na pojedinim dijelovima ili na cjelokupnom tržištu rada (Mrnjavac, 1996.). Nezaposlenost proizvodi čitav niz negativnih, ne samo ekonomskih, nego i socijalnih, socijalno-psiholoških i demografskih posljedica. Jedan od najtežih problema vezanih za tržište rada, a tiče se direktno mladih jeste upravo nezaposlenost. Nezaposlenost mladi više ne posmatraju kao izoliran i isključivo generacijski problem, već ga identifikuju kao realan ekonomski i socijalni problem, što i jeste, te ga percipiraju kao problem sa kompleksnim uzrocima i dugoročnim negativnim implikacijama kako za malde, tako i za kompletno društvo. U savremenom srpskom društvu, kao i u društvima u zemljama regiona jedan od najvećih problema, pogotovo mladih jeste nezaposlenost. Prema zvaničnim podacima Nacionalne službe za zapošljavanje⁶, broj mladih koji su nezaposleni u aprilu 2019. godine iznosio je 114 679 mladih osoba, tj. 20,79% od ukupnog broja nezaposlenih. To u suštini predstavlja veoma zabrinjavajući podatak, jer jednu petinu ukupno nezaposlenih u Republici Srbiji čine mladi starosne dobi od 15 do 30 godina. Međutim, podatak iz aprila mjeseca 2020. godine govori da je taj broj opao na 103 771 mladu osobu. To je pokazatelj blagog napretka Republike Srbije u ovom kontekstu ali ipak nedovoljan. Ta nedovoljnost se odnosi na veliki broj opština u Srbiji koje su ekonomski neravnjene i zapostavljene, a imaju veliki broj mladih naraštaja, kao što je to slučaj sa opština Tutin.

---

⁶ Nacionalna služba za zapošljavanje, Mjesečni statistički bilten

http://www.nsz.gov.rs/live/digitalAssets/13/13158_bilten_nsz_04_2019 - broj_200.pdf

http://www.nsz.gov.rs/live/digitalAssets/14/14484_statisti_ki_bilten - april_2020..pdf

Opština Tutin se isto tako suočava sa velikom stopom nezaposlenosti. Takođe prema podacima Nacionalnog zavoda za statistiku za april mjesec 2020. nezaposlenih u Tutinu bilo je 8 353 osobe, a od toga 27,4% su mladi od 15 do 29 godina, dok zaposlenih ima 4 568.

Možemo vidjeti da je u Tutinu broj nezaposlenosti maltene duplo veći od broja zaposlenih, te da skoro jednu četvrtinu od ukupnog broja nezaposlenih čine mlade osobe. Kontinuirano smanjivanje broja mladih iz godine u godinu je produkt upravo ovakvog stanja i nedostatka perspektivnosti za mlade, pogotovo mlade sa visokim obrazovanjem. Ono što je bitno istaći je da relevantni podaci o nezaposlenosti mladih u Republici Srbiji ne odgovaraju realnom stanju na tržištu rada, već se prikazuju isključivo prema podacima sa evidencije Nacionalne službe za zapošljavanje (NSZ), dok se ne uzima u obzir broj mladih koji odlaze iz zemlje, broj onih koji obavljaju privremene i povremene poslove, rade u sivoj zoni i slično. Uz to, zvanična statistika u Srbiji ne sprovodi istraživanje o slobodnim radnim mjestima, iako je to obaveza države prema novom Programu zvanične statistike, i postavljeno kao zahtjev u izvještaju o usklađenosti zakonodavstva Srbije u odnosu na pravne tekovine Evropske unije⁷.

---

⁷ Analiza stanja ekonomskih i socijalnih prava u Srbiji, Centar za dostojanstven rad, Beograd, 2019.

2.2.Životni standard mladih

Pored visoke stope nezaposlenosti, drugi faktor koji prednjači u razlozima zbog kojih mladi napuštaju svoja mesta je nizak životni standard, odnosno tendencija za boljim. Prema Nultom izvještaju o ljudskim pravima mladih koje je sproveo Beogradski centar za ljudska prava 2019. godine, duži niz godina izvještaji nezavisnih tijela i nevladinih organizacija koje se bave stanjem u oblasti ekonomskih i socijalnih prava ukazuju da je životni standard većine stanovnika Srbije daleko od standarda dostojanstvenog života, budući da je svaki četvrti stanovnik Srbije ispod granice relativnog siromaštva. Siromaštvom su u velikoj mjeri pogodjeni i mladi. Procjena je da je za život četvoročlane porodice potrebno 197.669 dinara mjesечно, što je iznos 4,4 prosječne plate u Srbiji. Imajući ovo u vidu, uz podatak da su zarade mladih znatno manje i od prosječne zarade, može se reći da većina mladih do 30 godina u Srbiji ne ostvaruje pravo na dostojanstven životni standard⁸.

Savremeni mladi imaju veća očekivanja od prethodnih generacija i teže ka većem životnom standardu od prosječnog. Obzirom na doba u kome dominira neoliberalni kapitalizam mladi utočište vide van granica Srbije, odnosno u zemljama Zapadne Evrope gdje je životni standard daleko bolji u odnosu na Srbiju. U takvoj se atmosferi savremena omladina pronalazi. U tom svjetlu, loš životni standard predstavlja jedan od vodećih motiva za eventualno iseljenje mladih. Takvo činjenično stanje ukazuje da su se mladi spremni upustiti u izazov promjene privremeno ili stalno svojih života u smislu emigriranja i adaptiranja na potpuno novo okruženje.

Materijalna situacija mladih ima veze i sa mjestom u kojem žive, tako da je Tutin opština za koju je već opšte poznato da je odlikuje ekomska nerazvijenost i velika stopa nezaposlenosti. Međutim, istina je da je u periodu od 2017. do 2019. godine prosječna zarada (bez poreza i doprinosa) rasla i dostigla 43.082 dinara⁹ ali u odnosu na broj nezaposlenih, te brojnost članova porodica, kao i potreba savremene omladine to nije ni približno dovoljno.

O tome najbolje govore podaci da je ocjena siromaštva metodom mapiranja siromaštva iz 2013. godine stopa rizika od siromaštva u Tutinu bila 66,1%, te da je 25% mladih od 15 do 29 godina

⁸ Više na: <http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2014/01/Nulti-izvestaj-o-pravima-mladih.pdf>
datum pristupa 01.06.2020.

⁹ http://devinfo.stat.gov.rs/SerbiaProfileLauncher/files/profiles/sr/1/DI_Profil_Tutin_EURSRB002001007005.pdf
datum pristupa 01.06.2020.

nezaposleno¹⁰, ali kao što je već napomenuto taj podatak se ne može uzeti kao finalan iz razloga što ogroman broj mlađih odlazi na privremeno povremene poslove u inostranstvo i nisu na evidenciji.

Poboljšanje standarda života kao razloga za preseljenje povezan je sa socioprofesionalnim statusom mlađih, jer nezaposlene osobe koje su duže u tom statusu intenzivnije razmišljaju o odlasku u sredinu koja za to nudi bolje mogućnosti kako bi stvorili bolje prilike za zaposlenje. Navedeni i pobrojani podaci predstavljaju i daju značajan input za kreatore omladinskih politika, jer su evidentni alarmantni podaci kada su u pitanju mlađi u opštini Tutin.

2.3. Mlađi i preduzetništvo

Decenijama unazad se mijenjaju definicije preduzetništva. Preduzetništvo je prvi definisao francuski ekonomista Richard Cantillon 1970. Godine, tako što je definisao preduzetnika kao nekoga ko se samozapošljava. Preduzetnici su, sa njegove percepcije, osobe koje preuzimaju rizik, kupuju proizvode po određenoj cijeni u sadašnjosti kako bi ih prodali po neizvjesnoj cijeni u budućnosti (Ahmad & Seymour, 2008).

Zainteresovanost za razvoj preduzetništva je danas veoma evidentna i u interesu svih lidera. Ta zainteresovanost je posebno izražena u zemljama u razvoju koje u preduzetnicima vide spas, odnosno smatraju ih rješenjem za ogromne ekonomske probleme i velike stope nezaposlenosti. Na preduzetništvo se posmatra kao na osnovu za razvoj i prosperitet jedne zemlje. Kao ključ za stvaranje novih radnih mjesta i zapošljavanje mlađih se ističe upravo preduzetništvo. Takođe, između ostalog, preduzetništvo podstiče inovativnost, kreativnost i na neki način oslobođa mlade ljude i nudi im mogućnost da biranjem karijere preduzetnika postanu u velikoj mjeri nezavisni, kao i uzor u društvu za druge mlade ljude..

Međutim, prema Schött, Kew i Cheraghi (2015)¹¹ u tradicionalnom društvu mlađi se nisu podsticali da se aktivno uključe u svijet preduzetništva. Smatralo se da se radnim iskustvom

---

¹⁰ (Ibid)

dobija na zrelosti i znanju, te da kroz rad mlade osobe mogu da razviju preduzetničke sposobnosti i postanu uspješni preduzetnici. Obrazovni sistem, kao i uža i šira socijalna sredina nisu uticali na motivaciju mlađih da razvijaju svoj preduzetnički potencijal i postanu preduzetnici. Štaviše, okruženje koje uključuje porodicu i ostale neformalne aktere koji mogu da pomognu mlađim ljudima da prikupe sredstva i započnu svoju preduzetničku ideju, radili su sve suprotno od toga, te tim činom neposredno uticali na pad motivacije i optimizma kod mlađih po pitanju upuštanja u preduzetništvo. Kao i danas, jedan od osnovnih razloga tome je činjenica što sistem nije želio da ulaže u mlađe ljude bet iskustva. Nažalost, to predstavlja ogroman problem u procesu razvoja preduzetništva mlađih osoba i kamen spoticanja na samom početku razvoja preduzetničke ideje.

Vlada Srbije u Nacionalnoj strategiji prepoznala je značaj mlađih u preduzetništvu. U njoj se navodi kako je jedan od posebnih vidova zapošljavanja upravo preduzetništvo. Važnost formalnog nivoa obrazovanja da promoviše preduzetništvo i preduzetnički način razmišljanja, tako da bude usaglašen sa nastavnim planom i programom. Samo iskustvo stećeno u preduzetničkom obrazovanju povećava mogućnost otvaranja novih kompanija, stvaranja novih radnih mjesta, odnosno samozapošljavanja. Očekivani rezultati i planirane aktivnosti realizacije predviđeni u Strategiji su:

- Stvoren podsticajni okvir javnih politika koji definiše preduzetništvo mlađih i njihovo okruženje;
- Podržati usvajanje zakonskih i podzakonskih akata koji prepoznaju, olakšavaju i podstiču preduzetništvo mlađih;
- Razviti mehanizme i finansijsku podršku mlađima pri pokretanju biznisa, posebno finansiranjem Start-up programa, socijalnog i inovativnog preduzetništva, kao i zadružarstva;
- Unaprijediti i podržati omladinsko, đačko i studentsko zadružarstvo;
- Omogućiti razvoj stimulativnih mjera za preduzetništvo mlađih u prvim godinama poslovanja;

---

¹¹ Više na: <http://www.innovacion.cl/wp-content/uploads/2015/08/gem-2015-youth-report-1436523546.pdf> datum pristupa: 23.07.2020. godine

- Obezbijediti pojednostavljenje administrativnih i pravnih procedura za preduzetništvo mladih u prvim godinama poslovanja;
- Razviti afirmativne mjere namijenjene mladim ženama koje žele da postanu preduzetnice, posebno u manje razvijenim područjima;
- Podržati razvoj i realizaciju podsticajnog i pravno uređenog modela za ulaganje privrednog sektora u preduzetništvo mladih;
- Postoje mehanizmi za sticanje preduzetničkih znanja i vještina i finansijske pismenosti u okviru obrazovanja;
- Uvesti preduzetničke vještine, znanja i finansijsku pismenost u nastavne programe na svim nivoima formalnog obrazovanja;
- Razviti programe za sticanje preduzetničkih vještina, znanja i finansijske pismenosti u okviru nastavnih planova i programa;
- Podržati institucionalizovanje učenika kompanije kao praktičnog vida učenja preduzetništva;
- Pružiti podršku programima i servisima koje podstiču sticanje preduzetničkih znanja i vještina i finansijske pismenosti mladih;
- Podržati uvođenje programa Pasoša preduzetničkih vještina na nacionalnom nivou;
- Razvijeni održivi programi podrške mladima koji se odlučuju na samozapošljavanje;
- Podržati formiranje i rad centara za podršku razvoju biznisa pri univerzitetima;
- Podržati razvoj internet savjetovališta koja pomažu i podtiču mlade da započnu svoj biznis;
- Pružiti podršku stvaranju lokalnih biznis inkubatora za pružanje biznis Start-up podrške i pružanje mentorske podrške kroz različite modele međusektorske saradnje;
- Razviti programe podrške mladim ženama koje se odlučuju na samozapošljavanje u tradicionalno muškim biznis sektorima;
- Stvoreni su uslovi za razvoj socijalnog preduzetništva mladih zasnovani na društvenom razumevanju i podršci preduzetništvu i inovativnosti;
- Razviti mehanizme podrške mladima koji se bave inovacijama i istraživačkim radom u preduzetništvu;

- Podržati aktivnosti koje povezuju inovativnost, socijalno preduzetništvo, društveno odgovorno poslovanje i otvaranje socijalnih preduzeća;
- Obezbijediti razvoj preduzetničke kulture kod mladih, informisanja o primjerima dobre prakse mladih preduzetnika i pozitivnog uticaja na društvo i zajednicu.

Međutim, danas, u praksi stvari stoje malo drugačije. Prema Alternativnom izvještaju o položaju i potrebama mladih 2019.godine¹² koje je sprovedla (KOMS) Krovna organizacija mladih Srbije već kao prvi problem, kako ističu mladi koji su sudjelovali u istraživanju, je da preduzetništvo ne postoji u formalnom obrazovanju, te da su veoma rijetki primjeri da se mladi susreću sa temom preduzetništva i da ne postoji nikakav podsticaj da se mladi upućuju na tržište. Kao dodatni problem, kako ističu, je taj da mi nismo kao društvo generalno preduzetnički nastrojeni, te da mladi „idu na sigurno“, odnosno tendencija mladih da imaju državni posao koji je siguran. Razvijanje biznis ideja na globalnom tržištu, a nedostatak praćenja tog svjetla, te odlazak mladih u potrazi za boljim uslovima i prilikama - „odlijev mozgova“ koji dodatno otežava pomenutu problematiku. Kako istuču, strukturni problemi su kao dodatna ograničenja za ulazak u preduzetničke tokove, tj. generalno ekonomski tokovi i način funkcionisanja ekonomije u Srbiji. Naravno, politički uticaj ni u ovom sektoru ne izostaje, nepotizam i političke veze ne zaobilaze ni obična poslovanja, tržište nije otvoreno na sve u smislu diskriminacije mladih zbog različitih izgovora. Najčešći diskriminatori faktori su već ustaljen obrazac percepcije prema mladima da su nestručni, da nemaju iskustva i velikih projekata iza sebe, a tim putem neće biti u mogućnosti nikada ni ostvariti iste. U Tutinu, kao jednoj od najsiročnjih opština u Srbiji je preslikana situacija, samo mnogo izraženija i teža za mlade koji čak imaju probleme i praksu odraditi po završetku školovanja. Mada, situacija se polako mijenja za onaj mali broj mladih koji se ipak odluči upustiti u preduzetničke tokove, ni blizu dovoljnom, ali ipak dolazi do promjena u vijednosnom sistemu u kome se mladi ljudi koji se odluče na taj korak podržavaju i posmatraju kao izuzetno vrijedan dio društva.

---

¹² Više na: <https://koms.rs/wp-content/uploads/2019/09/Alternativni-izves%CC%8Ctaj-o-poloz%CC%8Caju-i-potrebama-mladih-2019-1.pdf> datum pristupa: 23.07.2020. godine

2.3.Mladi i siva ekonomija

Siva, odnosno neformalna ekonomija se, kao problem i pojam, u literaturi prvi put javila početkom sedamdesetih godina dvadesetog vijeka. Tokom sedme decenije prošlog vijeka preovladalo je mišljenje o prolaznom karakteru ove pojave. Međutim, osamdesetih godina došlo je do promjene mišljenja, budući da planirana značajna industrijalizacija nije dovela do očekivanog smanjenja nezaposlenosti i pretvaranja neformalne ekonomije u formalnu. U literaturi se mogu pronaći brojne definicije sive ekonomije. Pri njenom definisanju prisutna su različita gledišta autora i brojne nedoumice. Prema jednoj od potpunijih definicija, siva ekonomija obuhvata ekonomske aktivnosti i njima stvorene prihode kojima se zaobilaze ili na drugi način izbjegavaju propisi, oporezivanje ili praćenje od strane nadležnih organa i vlasti (Feige, 1989: 1) Ona se može definisati i kao deo tržišnih aktivnosti koje su ili neregulisane ili nedovoljno regularne od strane države (GraciaBolivar, 2006: 5) ili kao skup aktivnosti koje stvaraju prihode i uključuju legalna dobra, ali su van domena državne regulacije (Castelis, Portes 1989: 12).

Obzirom da se radi o krucijalnom dijelu ekonomskih problema mladih, neophodno je definisati sam problem koji neposredno pogarda, odnosno uključuje mlade osobe. Mladi u nedostatku perspektive, sve češće se odaju sivoj ekonomiji, pogotovo odlaskom u inostranstvo kako bi radili na crno u nadi da će obezbijediti dovoljno novca kako bi pokrenuli neki vlastiti biznis, što je veoma rijetka pojava ili zadovoljili vlastite egzistencijalne potrebe.

Odgovornost je države da stvari ambijent u kome se legalno poslovanje čini lakšim i najisplativijim, tako što obezbeđuje jednakе uslove, razumljiva i logična pravila koja nije teško poštovati, ali i izvjesnu sankciju za one koji se o njih ogluše. Radnik koji pristane na neformalno zaposlenje zarad isplate zarade u gotovini, kao i preduzetnik koji posluje neregistrovan, na duži rok gubi više nego što dobija, jer nema socijalno osiguranje, bezbjednost i zdravlje na radu, radna prava, adekvatnu vidljivost na tržištu, pristup izvorima finansiranja i tako dalje.¹³

---

¹³ Nacionalna strategija za mlade za period od 2015. do 2025. godine ("Službeni glasnik RS" br.22/2015-45)

Međutim, praksa mladih u Tutinu je "kratkoročna" perspektiva u smislu što bržeg sticanja kapitala, a u cilju zadovoljenja egzistencijalnih potreba, obezbjeđenje i osiguranje stambenog pitanja, odnosno odvajanje od porodice, finansiranje školovanja, stupanje u bračne odnose i sl..

Procjene o broju ljudi koji u Srbiji rade na crno su zabrinjavajuće. Rad na crno najviše je prisutan u trgovini, ugostiteljstvu, zanatskim, industrijskim i proizvodnim pogonima, kao i u građevinarstvu, kako u Srbiji (Tutinu), tako i u inostranstvu što predstavlja poseban problem. Prema podacima inspektora za rad, za rad u sivoj ekonomiji najčešće se regrutuju mlađi, nekvalifikovani radnici, radnici sa najviše srednjom stručnom spremom, zaposleni bez redovnih zarada, nezaposleni preko 40 godina života i primaoci novčane i socijalne pomoći. Već je opšte poznato da su nezaposlenost i poreska opterećenja rada osnovni razlozi povećanja rada na crno. Međutim, postoje i drugi oblici, odnosno uzroci koji dovode do rasprostanjenosti rada na crno kao što su nepotrebnost radne dozvole za osnivače privrednih društava i preduzetnika koji pokreću posao u Srbiji, te ni za zapošljavanje po osnovu ugovora o djelu, što predstavlja još jednu povoljniju okolnost za rast i razvoj rada na crno.¹⁴

Nacionalni program za suzbijanje sive ekonomije sa akcionim planom za sprovođenje Nacionalnog programa za suzbijanje sive ekonomije za period 2019-2020.godine¹⁵ koji je donijela Vlada Republike Srbije iznosi jasnu strategiju za suzbijanje sive ekonomije. Međutim, takođe jasno ističe uzroke i posljedice iste koji su prikazani u sljedećem grafikonu:¹⁶

Tabela broj 1: Uzroci i posljedice sive ekonomije

---

¹⁴ Dostojanstven rad i siva ekonomija, Milena Vujović, Nataša Nikolić, Bojana Ružić, Beograd, 2013.

¹⁵ Nacionalni program za suzbijanje sive ekonomije („Службени гласник РС”, број 30/18)

¹⁶ Više na

<https://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/strategije/2019/Nacionalni%20program%20za%20suzbijanje%20sive%20ekonomije.pdf> datum pristupa: 24.07.2020. godine

UZROCI

POSLJEDICE

Nizak nivo poreske kulture

Nedovoljno efikasan inspekcijski i carinski nadzor

Nefikasnost državnih organa i korupcija

Visoka nezaposlenost i siromaštvo

Destimulativna poreska politika i veliko administrativno opterećenje

Siva ekonomija
(Rad na crno/
izbjegavanje
plaćanja poreza/
nelegalno)

Smanjeni budžetski prihodi – loš kvalitet javnih usluga

Učestale povrede prava iz radnih odnosa

Nelojalna konkurenca

Iskrivljena svijest građana i privrede o sivoj ekonomiji

Nezaposlenost u Srbiji, odnosno u Tutinu koja podrazumijeva nedostatak radnih mesta dovodi do jačanja sive ekonomije, koja najbolje uspijeva među mladim ljudima, posebice kada ih poslodavci angažuju bez zdarvstvenog i socijalnog osiguranja i bez drugih prava koja u pravilu potпадaju pod regularnim zaposlenjem. Praksa mladih u Tutinu za odlaskom postaje već tradicija. Tome svjedoče puni autobusi mladih ljudi, a i prevozne agencije. Prioriteti i porebe za zadovoljenjem vlastitih egzistencijalnih potreba i potreba svoje porodice pospješuju mlade da rade na crno. Nažalost, zabrinjavajući broj njih se ne vrti nikada. Siva ekonomija bez dvojbe omogućava mladim osobama lakše “zaposlenje” kako bi lakše došli do kapitala i bržeg sticanja materijalnih dobara. Usljed nedostatka mogućnosti u obavljanju prakse, pripravničkog, odnosno sticanja praktičnih znanja i vještina koje su danas neophodne kako bi se zadovoljili uslovi koje poslodavci traže, mlađi su prinuđeni pridonositi svojim porodicama i sebi, a tu im siva ekonomija pruža lakše okolnosti, zato su njene posljedice sve veće. Dakle, dolazimo do zaključka da je nelegalna, odnosno siva ekonomija u uzročno-posljedičnoj vezi sa prethodnim tematskim cjelinama, što implicira da su ekonomski problemi mladih u opštini Tutin fundamentalni faktor koji pogađa mlade i navodi ih na odlazak.

III POLITIČKI PROBLEMI MLADIH

3.1. Mladi i politika

Istraživanje odnosa mladih i politike motivirano je najmanje dvojnim razlozima: sa jedne strane, uvid u političke stavove i participaciju mladih nužan je za razumijevanje problema i potencijala mladih u procesu i njihove integracije u politički i društveni život zajednice, a sa druge strane, uključenost u političke institucije i procese posmatra se kao pretpostavka za njihovo djelovanje kao aktivnih građana u zreloj životnoj dobi. Relaciji mladih i politike pristupa se iz koncepta političke kulture koja se shvata kao odnos pojedinca i političkih vrijednosti, institucija i participacije. U tom se kontekstu naglasak stavlja na građansku, odnosno demokratku političku kulturu kao tipu političkog odnošenja adekvatnog demokratskom sistemu. (Almond, Verba, 2000). Otuda se smatra da distanciranost mladih od politike može predstavljati opasnost za reprezentativnu demokratiju i općenito demokratske procese u savremenom društvu (Schizzerotto, Gasperoni, 2001), a što može biti osobito problematično u tzv. novim demokratijama (Adnanes, 2004).

Takođe, ta potencijalna opasnost se oslikava i na pojačavanje rizičkih faktora koji utiču na odlazak mladih u zemlje Zapadne Evrope gdje se mladi bolje adaptiraju kada je ova tema u pitanju. Politički problemi koji se neposredno tiču mladih, a percipirani su, odnosno pristupa im se kao fakotrima svakodnevnog života u kome se mladi ne pitaju ili zapostavljaju u drastičnoj mjeri i te kako se odražava na nezadovoljstvo, isfrustriranost i pojačane motive ka migracijama.

Na političke stavove i ponašanje pojedinaca i grupa utiče i ukupan društveni i politički kontekst (Anderson, Heath, 2003), a kada su u pitanju mladi, dodatno su važni uticaji životnog ciklusa i specifičnog generacijskog iskustva (Braungart/Braungart, 1989). Kombinacija tih uticaja rezultata prepoznatljivim obrascima političkog ponašanja mladih, koji se u pravilu uočavaju u usporedbi sa starijima (Ilišin, 1999; Norris, 2004; Fahmy, 2006). Kao prvo, mladi su distancirani od politike, naročito institucionalne (konvencionalne, formalne), a što se manifestira kroz slabu zainteresiranost za politiku i niskoprosječnu participaciju u političkim institucijama i procesima. Drugo, ako i kada se mladi politički aktiviraju, skloniji su vaninstitucionalnom političkom djelovanju: od različitih oblika protesta do angažmana u građanskim udruženjima i akcijama. I

kao treće, mladi su skloni zauzimanju radikalnijih političkih stavova i potencijalno su podložniji raznim oblicima političke manipulacije i instrumentalizacije. Razlozi takvog odnosa spram politike pronalaze se u manjku iskustva i drugih resursa, shodno životnom ciklusu u kojem se nalaze, njihovoj većoj orijentaciji na alternativne oblike angažmana te deficitarnoj koncepciji politike koja je povezana sa nižim nivoima političkog interesa, znanja i povjerenja (Henn i dr., 2007).

3.2. Interesovanje i povjerenje mladih u politiku i političke institucije

Politička tranzicija kroz koju su mladi kao dio savremenog srbijanskog društva prolazili, te bili na marginama političke inkluzije dovela je do jačanja rizika i nesigurnosti mladih, nego što ih je ohrabrla i pospješila perspektivu ka ljepšoj budućnosti u tom svjetlu. To je dovelo do dodatnog povlačenja u privatnost i nepovjerenja u politiku, političke procese i institucije. Ono što mladi žele čuti je poruka koju su sami formulisali, jer oni najbolje znaju šta im je potrebno, međutim društvo nema dovoljno sluha za te poruke. Poruke koje mladi šalju uglavnom su univerzalne, kako u Tutinu, tako i u cijelij Srbiji i zemljama u regionu takođe: umanjiti nezaposlenost, iskorijeniti korupciju, garantiranje socijalne zaštite i ljudskih prava, uključivanje i stvaranje prostora za djelotvornost mladih u politici, političkim institucijama i davanje do značaja mladima u kontekstu odlučivanja, odnosno odlučivanja u pitanjima koja ih se direktno tiču.

Zainteresovanost za politiku, odnosno spremnost da se prate politička pitanja i fenomeni (Lupia i Philpot, 2005), predstavlja jedan od osnovnih pokazatelja stavova prema svijetu politike. Građani treba da budu kritički nastrojen auditorijum, korektivna instanca za ono što rade političke elite, dok, sa druge strane, pasivni i nezainteresovani građani predstavljaju idealnu podlogu za autoritarne režime konzervativnog tipa (Lipset, 1969). Zbog toga je ključni značaj čak i minimalnog nivoa zainteresovanosti za politiku u demokratskom društvu praktično neporeciv. Prema Studiji o mladima u Srbiji 2018/2019. godine¹⁷, mladi u Srbiji su uglavnom nezainteresovani za politiku i njene razne aspekte. Navodi se da između dvije trećine i tri četvrtine mladih kaže da su malo ili nimalo zainteresovani za politiku. Privatizacija života,

¹⁷ Studija o mladima u Srbiji 2018/2019., Dragan Popadić, Zoran Pavlović, Srećko Mihailović, Friedrich Ebert Stiftung, Beograd, 2019;

odnosno povlačenje u komfor zonu i usredsređenost na lične probleme i nespremnost na učešće u javnom životu, rasprostranjena je među mladima u Srbiji, što su dokazale studije koje su se bavile tom tematikom (Fiker Pavlović Pudar, 2017; Tomanović i Stanojević, 2015; pa i studija o Mladima u Srbiji 2018/2019). U poređenju sa drugim evropskim državama mlati u Srbiji su u vrhu prema članstvu u političkim partijama (oko 12%). Značajna osobina aprovo pomenute je odnos aktivnog i neaktivnog članstva među mladima, ponovo je među najvišim u Evropi, što implicira poželjnost posjedovanja članske karte ali ne i aktivizam (Vukelić, Stanojević, 2012).

Da bi se shvatilo u potpunosti zbog čega nezainteresovanost mladih za politiku dominira u tolikoj mjeri, neophodno je prostudirati sve segmente koji su spona između mladih i politike. Prije svega ona je uzrokovana nepovjerenjem i isključivanjem mladih osoba iz bitnih političkih pitanja, pogotovo kada se radi o donošenju važnih političkih odluka.

Povjerenje u različite kategorije ljudi mlatima u Srbiji pokazuje da sa udaljenošću socijalnih relacija dolazi do smanjenja stepena povjerenja koje ljudi gaje jedni prema drugima. Najveći stepen povjerenja mlati imaju u članove svoje porodice, gdje postoji gotovo apsolutno povjerenje. Interesantno je da su druga kategorija ljudi u koje mlati imaju povjerenja njihovi prijatelji, a tek na trećem mjestu su njihovi rođaci. Ovaj nalaz još jednom potvrđuje zaključke drugih istraživanja da su procesi modernizacije doveli do stavljanja mreže prijatelja na mnogo značajnije mjesto od šireg srodničkog sistema (Milić, 2004; Tomanović, 2008). Međutim, kad se radi o povjerenju mladih u institucije, mlati su još skeptičniji. Povjerenje u institucije ukazuje na to da „građani smatraju da će njihovi interesi biti zagarantovani čak i ako su vlasti podvrgnute minimalnoj kontroli“ (Easton, 1975: 447). U izvjesnom smislu, povjerenje u institucije ukazuje na zadovoljstvo načinom na koji se upravlja državom u cjelini i predstavlja osnovni pokazatelj legitimite sistema (Easton, 1975; Slavujević i Mihailović, 1999). Demokratske institucije se ne mogu nametati ljudima koji ih ne žele, s toga je relevantnost demokratskog upravljanja u ovom svjetlu veoma naglašena.

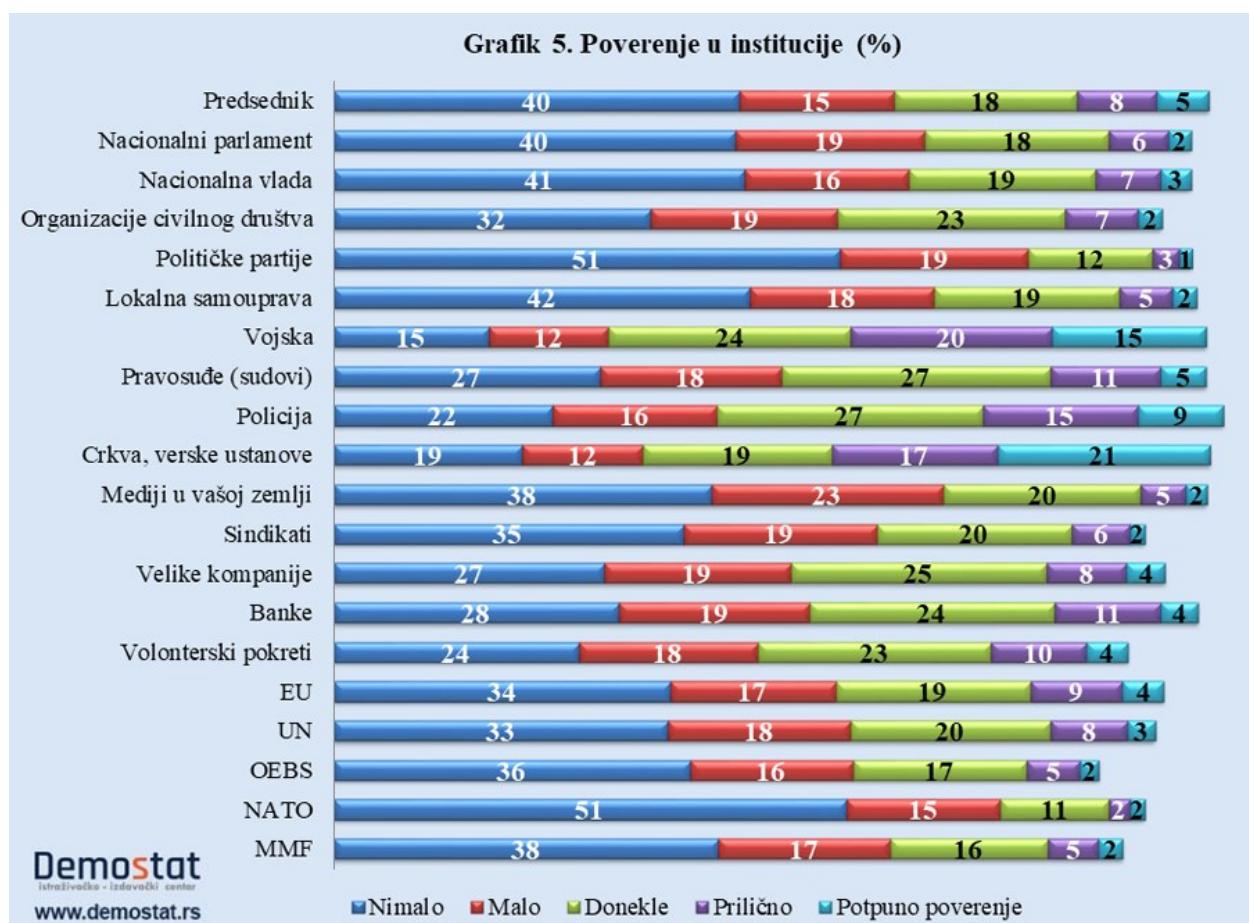
Prema Studiji o mlatima 2018/2019.¹⁸ povjerenje mladih u demokratske institucije u Republici Srbiji je više nego klimavo. Obzirom da se radi o krucijalnim institucijama jednog demokratskog

---

¹⁸ (Ibid)

društva, ovi podaci su zabrinjavajući, te neposredno daju odgovor na pitanje: zbog čega mladi odlaze i koji su to njihovi politički problemi?

Tabela broj 2: Povjerenje mladih u institucije Republike Srbije

Na datom grafiku¹⁹ možemo vidjeti procentualno povjerenje mladih prema institucijama u Srbiji. Više od polovine mladih ne vjeruje instituciji Predsjednika (56%), Skupštini (59%), Vladi (57%), Medijima (61%), Sindikatima (54%) i ostalim međunarodnim institucijama koje je Studija obuhvatila u ovoj analizi – EU, UN, OEBS, NATO i MMF. Kada govorimo o nepovjerenju, a vodeći se datom analizom političke partije dominiraju sa čak (69%), što je negdje oko dvije trećine mladih. Zanimljivo je da je nepovjerenje u političke stranke izraženije od NATO-a, koji važi za najomraženiju instituciju u Srbiji.

¹⁹ Grafik je takođe iz Studije o mladima u Srbiji, samo ga je Demostat preuzeo i zaokružio brojeve radi bolje preglednosti. Više na: <https://demostat.rs/sr/vesti/istrazivanja/mladi-i-politika/718> datum pristupa 04.08.2020.godine.

Obzirom da je fokus našeg istraživanje baziran na opštinu Tutin, kroz dalje istraživanje ćemo doći do konkretnih podataka ali je zanimljiv podatak da mladi u Srbiji ne vjeruju ni lokalnim samoupravama, čak (50%). Dakle, imamo imamo sliku koja nas već uvodi i pojašnjava skepticizam kod mlađih i animozitet prema politici i političkim institucijama, a čiji je uzrok akumulacija političkih problema koji direktno pogađaju i utiču na mlađe i njihov potencijalni odlazak.

3.3. Participacija mlađih u politici

Niska stopa političke participacije mlađih je fenomen koji je zastupljen u mnogobrojnim zemljama i to je problem koji državni aparati nastoje riješiti. Istraživanja koja se bave ovim fenomenom u visokorazvijenim zemljama često kao razloge navode nezainteresovanost građana za politiku i političke procese o čemu je bilo riječi u prethodnom poglavljtu. Međutim, navodi se i činjenica da su postojeće političke institucije razvijene od strane „odraslih“ kako bi služile različitim političkim i drugim potrebama onih koji su odavno prekoračili granicu mladosti. U tom smislu, kakva god podešavanja da se čine, važno je zapamtiti da ona nikada ne mogu izbrisati činjenicu da postojeće političke institucije prvobitno nisu razvijene da bi se u njima politički angažovali mlađi ljudi (Furlong, 2009: 291). Razumijevanje političkog učešća se mijenjalo kroz vrijeme. Kako se demokratsko društvo razvijalo i temeljilo svoje principe, tako je i političko ulčešće postalo složeniji pojam. Kroz historiju fokus je bio isključivo na glasanju i izborima, onda se razvijalo i kroz druge segmente političke participacije (Van Deth, 1986). Tako je nastalo razvijanje samog pojma političke participacije, odnosno raznovrsno definisanje.

Možemo razlikovati konvencionalno i nekonvencionalno političko ulešće (Meyer, 1998). Konvencionalno obuhvata političke aktivnosti, kao što su glasanje na izborima, kontakti sa političarima, kampanje, donacije itd. Nekonvencionalna participacija se odnosi na proteste, demonstracije, građansku neposlusnost, direktnе akcije, politički pritisak itd. (Barnes i Kasse, 1979.) su, kombinovanjem političkog interesa ljudi i orijentacije na djelovanje, razradili četiri modela političke pariticipacije:

- Model političke apatije (ljudi bez interesa i participacije);

- Model političke pasivnosti (ljudi sa interesom, ali bez participiranja);
- Model ekspresivnog djelovanja (bez interesa, ali sa participiranjem);
- Model instrumentalnog djelovanja (interes i participacija).

U savremenom mladalačkom društvu u Srbiji, odnosno u TUTIN-u ova četiri modela su fundament kada govorimo o političkoj participaciji mladiih. Razlozi koji su nužno vezani su prije svega porodične, ambiciozne, poslovne, zanatske, vjerske, pa i tradicionalne. Usljed nedostatka želje i averzije prema politici, a mišljenja da je to jedan od krucijalnih faktora pri pronalasku posla, mladi se odlučuju da svoje kvalitete afirmišu na drugom mjestu, najčešće su to zemlje Zapadne Evrope. Iako savremena politološka teorija odsustvo političke aktivnosti, prije svega olicene u opadajućim stopama izborne izlaznosti, ne prepoznaje nužno kao prepreku za funkcionisanje političkog sistema, važno je konstatovati da ovaj fenomen ipak proizvodi značajne društvene i strukturne posljedice za određene kolektivne društvene grupe koje su možda više od drugih uključene u ovaj trend.

Značajan faktor koji takođe utiče u drastičnoj mjeri na političko učešće mladih je svakako obrazovanje. Nivo obrazovanja određuje percipiranost prema politici općenito, pa tako i sam angažman mladih, kako kroz osnovni oblik političkog učešća, tako i kroz druge oblike. Takođe, mladi čiji roditelji koji imaju viši stepen obrazovanja, automatski imaju i veći potencijal za participiranjem u političkim procesima, imaju širu mrežu kontakata, osjećaju se kompetentnijim u tom segmentu društvenog djelovanja.

Kada govorimo o drugim oblicima²⁰ političkog učešća, prediktor političkog učešća može biti pripadnost i angažovanje u raznim grupama i organizacijama, učešće u različitim vrstama protesta²¹, kakvih smo imali u 2020. godini u nekoliko navrata, gdje su mladi učestvovali u velikom broju ili su bili pokretači. To implicira da će današnji mladi prije učestvovati u ciljanim aktivnostima, odnosno određenom obliku političke participacije sa jasno definisanim ciljem kao što su kreiranje ili izmjene javnih politika, nego posegnuti za tradicionalnim vidom

---

²⁰Oblici političke participacije su: glasanje na izborima, aktivno praćenje događaja u politici, učešće na tribinama, javnim predavanjima ili skupovima, raspravljanje o politici i lokalnim problemima sa prijateljima i okolinom, prisustvo na predizbornim mitinzima, učestvovanje na izborima kao članovi odbora ili posmatrači, učešće formalno ili neformalno u izbornim kampanjama, štrajkovima, učestvovanje na demonstracijama i protestima.

²¹Npr. <http://rs.n1info.com/Vesti/a618828/Protest-u-Beogradu-11.-jul.html>, <http://rs.n1info.com/Vesti/a617520/Inicijativa-mladih-trazi-od-MUP-i-Ombudsmana-da-pokrenu-istragu-o-upotrebi-sile-u-Beogradu.html>, datum pristupa: 15.08.2020. godine.

demokratskog učešća kroz izbore i političke stranke. Prema tome, da bi se stekla potpuna slika, potrebno je razmotriti čitav niz oblika političke participacije, uključujući neformalne i neinstitucionalizovane vidove političkog djelovanja i učešće putem interneta. Dakle, što je personalniji i neformalniji angažman ima veće šanse da privuče mlade ljudе. To bi istovremeno značilo da procenat političke participacije mlađih raste, a samim tim i demokratsko uređenje se razvija. Međutim, participacija mlađih podrazumijeva da se osigura konsultovanje mlađih ljudi kao i njihovo veće učešće u odlukama koje direktno utiču na njih, kao i opšte na život zajednice kojima pripadaju.

Od izuzetnog značaja je da se mlađi uključe, odnosno da se napravi platforma za njihovu koheziju i aktivnu participaciju u procesima izrade i implementacije politika koje neposredno utiču na život mlađih ljudi, te na osnovu te metode pospiješili rješavanje problema koji se odnose na omladinu. Budući da su mlađi ljudi eksperti za svoje životne situacije, posebno iskustvo koje mlađi imaju značajno doprinosi postizanju političkog, ekonomskog i socijalnog napretka u njihovim zajednicama (Golombok, 2002). Međutim, unapređenje i realizacija političkog učešća mlađih u praksi i inkorporiranje njihovih glasova u process donošenja odluka zahtjeva ogromne promjene u ponašanju kako odraslih, tako i omladine, kao i promjene u javnim politikama i socijalnim strukturama. Uzimajući u obzir doba mladosti, kao prolazno životno doba, javne politike koje uređuju ovo područje treba da budu takve da njihov konačni rezultat omogući mlađim ljudima da postanu društveno i profesionalno aktivni građani svoje zajednice, opštine, grada i zemlje.

3.4.Položaj mladih u politici i političkim institucijama

Jedan od krucijalnih faktora koji utiče na mlade, odnosno njihovo nepovjerenje u politiku, averziju prema politici, te odlazak iz svog mesta je nemogućnost pozicioniranja u državnim institucijama, političkim partijama, pokretima i sl. Nedostatak prostora za mlade i nepovjerenje prema njima, prolongiranje njihovog doprinosa uz izgovore da nemaju prakse, iskustva ili da ima vremena za njih je upravo glavni uzrok koji ubija njihovu motivaciju, odnosno afinitete prema politici.

Kako nam govori posljednja procjena broja stanovnika sa kraja 2019. godine²² koje je objavljeno 1.7.2020. godine, mladi od 15 do 30 godina čine 1/6 stanovišta u Republici Srbiji, procentualno 16,47%, odnosno 1 141 016 mladih osoba.

Ako uzmemo u obzir broj mladih u ukupnoj populaciji Srbije i broj mladih koji su zastupljeni u institucijama, biće nam razumljiviji stavovi mladih prema politici. Prema Alternativnom izvještaju o položaju i potrebama mladih za 2020. godinu²³ koje je sprovedla Krovna organizacija mladih Srbije, u aktuelnom sazivu Narodne skupštine Republike Srbije koji je konstituisan nakon izbora 21. Juna 2020. godine, ukupno je 28 poslanika mlađih od 30 godina koji su zastupljeni u ovom predstavničkom tijelu, tj. 11,2% u ukupnom broju predstavnika. To je ogroman napredak za razliku na prethodni mandat, gdje su mladi bili zastupljeni sa 4 narodna poslanika/ce, odnosno 1,6% u ukupnom broju predstavnika/ca.²⁴ Međutim, moramo uzeti u obzir da je na prethodnim izborima vladajuća stranka (Srpska napredna stranka - SNS) uzela 188 mandata²⁵, tako da mladi, koji se uglavnom nalaze na drugoj polovini liste ili pri kraju, pretežno ne dobiju svoj mandat, a to implicira poteškoće da se izbore za svoje mjesto unutar političkih stranaka. U prethodnom mandatu u Vladi Republike Srbije nijedan ministar niti član Vlade nije spadao u kategoriju mladih. U kategoriji madih u posljednjih 15 godina, samo dva ministra su bila mlađa od 30 godina. Radi se o Nikoli Selakoviću, koji je sa 29 godina postao ministar pravde i državne

²² Procjenjen broj stanovnika 2019., Republički zavod za statistiku, <http://www.stat.gov.rs/publikacije/> datum pristupa: 16.8.2020.godine

²³ <https://koms.rs/wp-content/uploads/2020/08/Alternativni-izves%CC%8Ctaj-o-poloz%CC%8Caju-i-potrebama-mladih-u-RS-2020.pdf> datum pristupa: 16.8.2020.godine

²⁴ Republička izborna komisija, Rodna i starosna struktura kandidata za narodne poslanike Narodne skupštine Republike Srbije, 2016. <http://www.rik.parlament.gov.rs/doc/izbori> datum pristupa: 16.8.2020.godine

²⁵ <https://www.rik.parlament.gov.rs/vest/9476/175-elektronska-sednica-republicke-izborne-komisije.php> datum pristupa: 16.8.2020.godine

uprave 2012. godine i Lazaru Krstiću koji je takođe sa 29 godina postao ministar finansija u Vladi formiranoj 2013. godine.²⁶

Tabela broj 3: Zastupljenost mladih u Narodnoj skupštini Republike Srbije

Saziv Narodne skupštine	Broj mladih poslanika	Procenat mladih u NS
2008	22	8,8%
2012	8	3,2%
2014	5	2%
2016	3	1,2%
2019	4	1,6%
2020	28	11,2%

Izvor: Narodna skupština Republike Srbije i RIK²⁷

Prema tabeli nakon drastičnog opadanja, vidimo trend rasta zastupljenosti mladih u Narodnoj skupštini Republike Srbije. Međutim, kad su u pitanju druge funkcije, procenat zastupljenosti mladih je veoma nizak. Zanimljiv podatak do kojeg je došla KOMS²⁸, da u Srbiji imaju samo dva predsjednika opština koji spadaju u kategoriju mladih, dok ne postoji ni jedan gradonačelnik koji spada u tu kategoriju. Prema istim podacima, Ministarstvo omladine i sporta nema pomoćnika ministra zaduženog za omladinu. U sektoru za omladinu koje je nadležno za brigu o mladima radi tek 9 zaposlenih, a od toga: 8 državnih službenika/izvršilaca isto kao i 2019. godine.

Kad je riječ o opštini Tutin, zastupljenost mladih je na nezavidnom nivou. U prethodnom mandatu u lokalnoj samoupravi je imala samo jedna mlada osoba koja je bila u vijeću. Međutim, u Skupštini opštine²⁹ bilo je deset odbornika³⁰ koji spadaju u kategoriju mladih, odnosno (27,2%) od ukupno 37 odbornika, dok je u trenutnom sazivu zastupljeno sedam (18,91%)

²⁶ Izvor podataka za sastave Vlade RS : https://whogoverns.eu/cabinets/?view=epoca_pais&id=7&codigo=rs, datum pristupa 16.8.2020. godine

²⁷ Narodna skupština Republike Srbije, <http://www.parlament.gov.rs/narodna-skupstina-.871.htm>, datum pristupa 16.08.2020. gpdine.

²⁸ Krovna organizacija mladih Srbije, <https://koms.rs/>

²⁹ Zvanična stranica opštine Tutin <http://www.tutin.rs/lokalna-samouprava/skupstina-opštine-tutin/> datum pristupa: 17.8.2020. godine

³⁰ Republički zavod za statistiku, Opštine i regionu u Republici Srbiji 2019, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2019/Pdf/G201913046.pdf> datup pristupa: 17.8.2020. godine

odbornika³¹ koji spadaju u kategoriju mladih. Dakle, vidimo opadajući trend zastupljenosti mladih, iako su mladi koji su bili zastupljeni u prethodnom i oni koji čine trenutni saziv Skuštine najčešće ženskog pola. Postavlja se pitanje da li je to samo broj neophodan da se ispuni kvota rodne ravnopravnosti ili je mladima zaista data prilika, iako je broj i dalje poražavajući.

Takođe, u lokalnoj samoupravi je imala samo jedna mlada osoba koja je bila Vijećnik u prethodnom mandatu, dok je samo 8 osoba koje spadaju u kategoriju mladih zapošljeno u cijeloj opštinskoj upravi.

---

³¹ Zvanična stranica opštine Tutin, <http://www.tutin.rs/vijesti/lokalni-izbori-2020/> datum pristupa 17.8.2020. godine

IV SOCIJALNI PROBLEMI MLADIH

Da bi se određena pojava, društvena okolnost ili ponašanje smatralo socijalnim problemom neophodno je da ispunjava tri uslova (Jamrozik i Nocella, 1998.):

1. nedvojbenu društvenu uvjetovatnost,
2. stvarnu ili doživljenu prijetnju određenim vrijednostima ili interesima,
3. mogućnost poboljšanja ili otklanjanja, smanjivanja ili rješavanja.

Ne postoji univerzalni, apsolutni i nepromjenjiv opis socijalnih problema. Socijalni problem su kombinacija objektivnih i subjektivnih kriterija koji se razlikuju među društvima, pojedincima i grupama u određenom društvu. Kako navode (Moonez, Knox i Schacht, 2006.:3) svi socijalni problem imaju dva zajednička elementa, tj. objektivnu socijalnu okolnost i subjektivnu interpretaciju te socijalne okolnosti.

Shodno tome, sljedeća poglavља, odnosno socijalne okolnosti će biti subjektivno interpretirane kao potencijalni faktori koji neposredno ili posredno utiču na mlade i njihov odlazak, odnosno stvaranje ideje/želje o odlasku kako bismo nakon sprovedenog istraživanja dobili objektivnu sliku socijalnih okolnosti.

4.1. Siromaštvo i socijalna isključenost mladih

U savremenom društvu, problem siromaštva se percipira kao glavni stub svih problema. No, siromaštvo je uzrok i posljedica mnogobrojnih problema državnog aparata, regionala, pa slobodno možemo reći i na globalnom nivou.

Savjet EU je 1975. godine dao definiciju siromaštva koja se smatra zvaničnom definicijom koju koristi Evropska unija. Siromašni su oni ljudi čiji su dohodak i resursi toliko neadekvatni da im ne omogućavaju životni standard koji se smatra prihvatljivim u društvu u kome žive. Siromaštvo spada u kategoriju fenomena koje je teško definisati i odrediti. Prema definiciji Svetske banke, siromaštvo predstavlja izrazito lišavanje blagostanja, dok je Evropska zajednica, 1984. godine dala definiciju siromaštva u smislu da će se siromašnima smatrati one osobe, porodice i skupine

kojima su resursi, materijalni, kulturni i socijalni tako ograničeni da ih isključuju iz minimalno prihvatljivog načina života. Razlike koje se pojavljuju prilikom analize siromaštva i socijalnih politika, a koje imaju za cilj borbu protiv siromaštva su direktna posljedica nedostatka precizne i široko prihvачene definicije ovog fenomena.

U istraživanjima se najčešće koriste dva pristupa: absolutno i relativno.

Koncept absolutnog siromaštva zasniva se na ideji preživljavanja, odnosno osnovnih uslova koje treba ispuniti kako bi se održala fizički zdrava egzistencija. Ovaj koncept smatra se univezalno primjenjivim. On podrazumijeva da su standardi za ljudsko održanje, više ili manje, isti za sve ljude istog životnog doba i iste tjelesne građe, bez obzira na to gdje žive. Međutim, koncept relativnog siromaštva određuje siromaštvo u odnosu na ukupni standard koji preovladava u određenom društvu. Zagovornici koncepta relativnog siromaštva smatraju da se siromaštvo kulturno definiše i da se ne može mjeriti na osnovu nekog univerzalnog standarda.³²

Tabela broj 4: Komparacija absolutnog i relativnog siromaštva

Absolutno siromaštvo:	Relativno siromaštvo:
<ul style="list-style-type: none"> - desna ideologija; - rezidulani model socijalne politike; - socijalna davanja dostupna po načelu supsidijarnosti; - siromaštvo kao ograničen fenomen koji zahtijeva ograničenu državnu intervenciju.	<ul style="list-style-type: none"> - lijeva ideologija; - institucionalni model socijalne politike; - društvena odgovornost u zadovoljavanju potreba; - siromaštvo kao široko prisutan strukturalni problem koji zahtijeva široku društvenu intervenciju.

Posljednjih godina socijalna isključenost sve više potiskuje koncept siromaštva. Koncept socijalne isključenosti se poklapa sa širim shvatanjem siromaštva. Tu ne spada samo novčano ili materijalno siromaštvo, već i socijalno, kulturološko i političko siromaštvo. Takođe, predstavlja i slabljenje veza između pojedinca i zajednice koju čine.

Socijalna isključenost jeste process uslijed kojeg pojedinci dolaze na margine društva te se sprječava njihovo puno učešće zbog siromaštva, nedostatka osnovnih kvalifikacija i radnih

³² Anthony Giddens, SOCIOLOGY (Fourth edition), Polity Press, Cambridge, 2001.

sposobnosti, mogućnosti za cjeloživotno učenje ili diskriminacije. Ovo ih udaljava od mogućnosti zapošljavanja, zarade i obrazovanja, kao i društvenih mreža i aktivnosti zajednice. Imaju malo pristupa moći i tijelima za donošenje odluka i s toga se osjećaju bespomoćno, te nisu u stanju uticati na odluke koje određuju njihov svakodnevni život.³³

Pojam socijalne isključenosti manje je optužujući nego pojam siromaštva, pa predstavlja jednu vrstu euforizma za siromaštvo. Neki smatraju da je pojam siromaštva precizniji od pojma socijalna isključenost, jer je siromaštvo lakše izmjeriti, kao i da preusmjeravanje na problem socijalne isključenosti odvlači pažnju sa problema siromaštva i stvara prostor za smanjenje obima socijalne pomoći najugroženijima. Apropo navedenog, pragmatične razlike su:

Tabela broj 5: Razlike između siromaštva i socijalne isključenosti

	Siromaštvo	Socijalna isključenost
Temeljne postavke	Niski dohodak kao nelegitimni oblik nejednakosti	Ograničene šanse u organizaciji formalne socijalne participacije ugrožavaju socijalnu stabilnost
Referentni okvir	Jednakost/nejednakost Distribucija resursa Minimalni dohodak	Biti dio društva/ili ne biti Socijalna participacija/integracija Socijalna prava
Obilježja	Jednodimenzionalnost Stanje Bavi se strukturnim faktorima	Multidimenzionalnost Kumulativni process Bavi se strukturnim faktorima + individualna percepcija
Dimenzijs socijalne nejednakosti	Vertikalna Distributivna	Polarizovana (unutra/izvan) Distributivna + participativna
Indikatori	Dohodak	Različiti: Ekonomski, politički, socijalni i kulturni

Izvor: Bohnke, Petra, 2001: 14³⁴

Takođe, za razliku od siromaštva, koje možemo poimati u apsolutnom i relativnom smislu, isključenost se ne može definisati na apsolutan način, što znači da se ne može kazati je li neko

³³ Evropska komisija, Zajednički izvještaj Komisije i Vijeća za socijalnu inkluziju, Brisel, 2005.

³⁴ Više na: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/50216/1/329324748.pdf>, datum pristupa: 30.8.2020. godine

isključen ako ga se posmatra izvan društvenog konteksta. Socijalna isključenost podrazumijeva da neko nije kao ostali ili drugi u društvu u kojem živi.

Tabela broj 6: Dimenzije i indikatori socijalne isključenosti:³⁵

	Dimenzije	Indikatori
Distribucijske (materijalne)	Tržište rada	Dugotrajna nezaposlenost
	Životne potrebštine	Neadekvatan životni standard
	Dohodak	Ispod linije siromaštva
	Obražovanje	Bez ikakvih kvalifikacija
	Stambeni uslovi	Manje od sobe po osobi/bez kupatila ili wc-a
	Rezidencijalno područje	Loši životni uslovi u kvartu + osjećaj nesigurnosti
Relacijske ili participativne	Zdravlje	Loše zdravstveno stanje
	Socijalne veze	Nema bliskih prijatelja + ograničene šanse za kontakt s ljudima
	Politička participacija	Pesimizam u pogledu političkog uticaja + odsustvo interesa za politiku
	Anomija	Osjećaj usamljenosti + prekomplikovan život
Dugoročna perspektiva	Porodične mreže	Samački život / raspad porodice
	Razvoj životnih uslova u određenom periodu	Stalno loši životni uslovi u zadnjih nekoliko godina
Subjektivna perspektiva	Subjektivna percepcija isključenosti	Zadovoljstvo mogućnošću participacije u društvenom životu / osjećaj isključenosti iz društva

³⁵ Izvor: Štulić, Z. (2004). Socijalna isključenost: pojам, pristup i operacionalizacija, revija za socijalnu politiku, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada, hrcak.srce.hr/file/22120, datum pristupa: 30.8.2020. godine

Inkluzivna omladinska politika obezbeđuje uvažavanje različitosti svakog pojedinca i pružanje svim mladima, bez obzira na individualne razlike, jednake mogućnosti za učešće u svim oblastima društvenog života, uslijed svjetske ekonomske krize, tako i u Srbiji podaci o nivou siromaštva dodatno ukazuju na nivo rizika od socijalne isključenosti različitih grupa mladih. Riziku od siromaštva, odnosno socijalne isključenosti izloženo je 42,1% stanovništva u Srbiji, tj. tri miliona stanovnika, od toga 27,3% su mlađi od 18 do 24 godine života. To je druga po redu kategorija stanovištva u riziku, poslije djece do 18 godina, što znači da su dvije najugroženije kategorije stanovništva u Srbiji djeca i mlađi.

Kada govorimo o siromaštvu i socijalnoj isključenosti u opštini Tutin, kao jednoj od najsiročajnjih i najnerazvijenih opština u Srbiji, neophodno je prikazati tabelu³⁶ u kojoj su podaci iz 2013. godine frapantri i predstavljaju jasnu sliku pomenute opštine.

Tabela broj 7: Ocjena siromaštva metodom mapiranja siromaštva 2013. godine

Stopa rizika od siromaštva (%)	66,1
Stopa rizika od siromaštva – rang opština	168
Relativni jaz rizika od siromaštva (%)	29

³⁶ Svjetska banka i republički zavod za statistiku, Ocjene siromaštva metodom mapiranja siromaštva, 2013. Godine http://devinfo.stat.gov.rs/SerbiaProfileLauncher/files/profiles/sr/1/DI_Profil_Tutin_EURSRB002001007005.pdf, datum pristupa: 30.8.2020. godine

4.2. Mladi i porodica

Mlade u kontekstu porodice možemo sagledavati na više načina:

- U odnosu na porodicu porijekla;
- Roditeljsku;
- U odnosu na zasnivanje vlastite porodice opredjeljenja;
- Kao process koji povezuje date kontekste na osnovu porodičnih tranzicija.

Svi pomenuti odnosi obilježeni su društveno-kulturnim specifičnostima i doživljaju manje ili veće transformacije u kontekstu savremenih društvenih promjena. Globalni trendovi su povezani sa produženom i fragmentisanom obrazovno-radnom tranzicijom (Furlon, 2009), kao i promjenjenim obrascima porodičnih tranzicija – odlaganjem zasnivanja porodice (Corijn, Klijzing 2001), što utiče na obrasce stambenih tranzicija (Mulder, 2009). Novi odnosi međuzavisnosti dovode u pitanje sam koncept tranzicije u odraslost kao linearni put osvajanja nezavisnosti, jer se različiti vidovi zavisnosti i nezavisnosti, kao i poluzavisnosti i međuzavisnosti javljaju i pregovaraju između mladih i njihovih roditelja u različitim sferama života.

Porodične tranzicije pokazuju specifičnosti i u obrascima formiranja porodice među mladima u Srbiji. Postoji visoko vrednovanje zasnivanja porodice, braka i rađanja koji se normativno izjednačavaju sa sticanjem autonomije i tranzicijom u odraslost (Tomanović, Ignjatović, 2006).

Kako bismo lakše razumjeli isprepletanost porodičnih veza i odnosa, a koji utiču na mlade i stvaranje percepcije o njihovoј budućnosti, neophodno je analizirati ključne momente mladih osoba koji su glavni indikatori ka pravljenju većih iskoraka ka budućnosti, odnosno životnih promjena. Pod tim se misli na emancipaciju od roditelja u smislu finansija, autonomije, stambene sfere, stvaranje vlastite porodice itd.

Tranzicija predstavlja prelazak iz jedne životne faze u drugu obilježen životnim događajima u ključnim sferama. Za tranziciju u odraslost ključne sfere su obrazovanje, zaposlenje, stanovanje i zasnivanje porodice, a dvije najvažnije tranzicije su obrazovno-radna i porodično-stambena (Tomanović S. i ostali, 2012).

Dakle, prelazak mladih u odraslost predstavlja proces koji karakterišu sljedeći životni događaji, a koji su osnovni životni ciljevi za mladih:

- završetak školovanja,
- zapošljavanje,
- ostvarenje finansijske i stambene samostalnosti,
- sklapanje braka i rađanje djeteta.

Međutim, u idealizaciji svakodnevnog života i planiranje idealne budućnosti sa ostvarenjem osnovnih životnih ciljeva mladi u Srbiji nailaze na mnogobrojne probleme. Na primjer, u Srbiji je odlaganje odseljenja u velikoj mjeri povezana sa nepovoljnim strukturalnim kontekstom u kojem se odvijaju tranzicije u odraslost: visokom nezaposlenošću, finansijskom i stambenom zavisnošću mladih od roditelja (Stanojević, Tomanović, 2013). Putanje tranzicije u odraslost mladih žena i muškaraca ne pokazuju heterogenizaciju, već samo odlaganje odvijanja ključnih događaja. Te putanje imaju standardan oblik, sa manje ili više sinhronizovanim životnim događajima koji se odvijaju određenim redom: završetak školovanja, nalaženje posla, sklapanje braka i rađanje djeteta u određenom, relativno kratkom vremenskom periodu (Tomanović, 2012). U potrazi za ovim fundamentalnim fazama, odnosno u tendenciji ostvarivanja tranzicije u odraslost mladi su spremni promijeniti sredinu u kojoj su rodjeni i odrastali, je im ona onemogućava zadovoljenje životnih ciljeva i potreba.

Prema (L. Turčalo, A. Osmić, D. Kapidžić, S. Šadić, J. Žiga i A. Dudić, 2019.), danas, svjedočimo pomjeranju granica, gdje se osamostavljanje mladih i preuzimanje uloge odrasle osobe pomjera za kasne dvadesete ili rane tridesete godine života. Tim društvenim promjenama doprinose brojne druge promjene, poput sveprisutnijih razvoda, popularne kohabitacijske veze, sve veći broj jednoroditeljskih porodica, maloljetne majke, samohrani roditelji, rekombinovane porodice i tako dalje. Nabrojane promjene svjedoče dramatičnim promjenama karaktera življenja, s toga (Alić, 2012.) smatra da konstatacija da su „mladi danas potpuno drugačiji“, u stvari, potvrđuje transformaciju i tranziciju kulture kojoj pripadamo. Velike promjene u položaju djece i mladih u porodici nameću pitanje: kako, uistinu, izgleda život mladih u savremenoj porodici? Savremeni mladi su danas oslobođeni autoritativnosti roditelja, slobodni duhom i otvoreni za promjene, ali više nego ikada očekuju da upravo porodica zadovolji i ispunji njihove postavljene ciljeve. Sa druge strane, roditelji žele da kroz djecu dožive svoje emocionalno

ispunjeno, a da bi odgovorili ovom zahtjevnom zadatku koji je postavljen pred modernog roditelja „ljubav, emocije, nježnost, majčinstvo i bliskost često se nesvesno instrumentalizuju od strane roditelja da bi se ostvarili pozitivni odgovori djece“ (Green, 1960. Prema Milić, 2007:168). Shodno navedenom, činjenica je da roditelji imaju veoma značajnu ulogu u odluci mlađih otići ili ostati. Roditelji, odnosno porodica, sa jedne strane može uložiti dodatne napore da zadrži svoje mlađe članove tako što će im staviti više resursa na raspolaganje, tj. koliko su u mogućnosti. Međutim, sa druge strane, uslijed nemogućnosti pružanja potrebnih resursa i svjesnosti da će u inostranstvu brže i lakše ostvariti adekvatan životni standard, mogu dodatno motivirati mlađe ka emigriranju.

4.3.Zdravlje, blagostanje i bezbjednost mlađih

Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije (SZO, 1948.) „zdravlje nije samo odsustvo bolesti već i potpuno fizičko, psihičko i društveno blagostanje“. Mlađi se uobičajeno posmatraju kao zdrava populacija budući da podaci rutinske zdravstvene statistike u Republici Srbiji ukazuju na najniže obolijevanje i umiranje u ovoj uzrasnoj grupi³⁷, pa se pri analizi stanja polazi od pristupa orijentisanog ka zdravlju, a ne ka bolesti. Pored zdravog i rizičnog ponašanja, analizira se i kapacitet sistema zdravstvene zaštite da prepoznaće, blagovremeno i adekvatno odgovori na zdravstvene potrebe mlađih. Dakle, od svih populacionih grupacija, prema zvaničnim podacima zdravstvene statistike, u grupaciji mlađih se registruje najniža stopa razboljevanja i umiranja. Međutim, prema (Strategiji za razvoj zdravlja mlađih, 2006.) novija istraživanja u Srbiji (UNICEF, SZO, UNFPA) otkrivaju generaciju mlađih čije je zdravlje ugroženo. Rezultati ovih istraživanja ukazuju na to da su vodeći rizici po zdravlje mlađih sve veća upotreba duhana, alkohola, psihotaktivnih supstanci, visok nivo povreda (saobraćajni traumatizam, zanemarivanja i zlostavljanja). Takođe, zdravstveno stanje mlađih karakteriše i loše mentalno zdravlje sa sve višom stopom poremećaja ponašanja, bolesti zavisnosti, depresije i samoubistava, kao i niska stopa kontraceptivne zaštite sa sve većim porastom seksualno prenosivih infekcija,³⁸ Zdravstvena kultura stanovništva uopšte je na niskom nivou, pa i kod mlađih nije razvijena navika čuvanja i

³⁷ Više na <https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/>, datum pristupa: 24.8.2020. godine

³⁸ Strategija razvoja zdravlja mlađih (Službeni glasnik: 104/2006-51)

redovne kontrole zdravlja, uz primjenu zdravog načina ponašanja i preuzimanja odgovornosti za sopstveno zdravlje. Oni se obično ljekaru obraćaju kada već postoje tegobe koje mogu da ukažu na neki od poremećaja. Problem diskriminacije, tabua i predrasuda i dalje je vrlo izražen, pa ukoliko se mlad čovjek brine za svoje zdravlje to se najčešće povezuje sa tim da je već bolestan, inficiran i slično.³⁹ Najsvježiji primjer i dokaz je pandemija izazvana virusom COVID-19, gdje svaka mlada osoba koja se brinula za svoje zdravlje, uredno nosila maske, rukavice i permanentno koristila dezinfikaciona sredstava bila stigmatizirana kao potencijalni prenosilac virusa ili osoba koja je već preležala virus, pa nosi neku vrstu fobije sa sobom. Zakazalost zdravstvenog sistema uopše samo je naglasila potisne faktore koji utiču na mlade u Tutinu i njihov odlazak. Zdravstvene institucije u Tutinu i Sandžaku su za vrijeme pandemije virusa COVID-19 dokazale državi zašto je broj madlih koji odlaze upravo najveći u ovom regionu, iako ne postoje zvanična istraživanja koja to dokazuju. Međutim, ovim istraživanjem ćemo podstaknuti da se ovim pitanjem odgovorne institucije i lica ozbiljno pozabave.

U prilogu je tabela osnovnih podataka zdravstva u Tutinu iz 2018. Godine.

Tabela broj 8: Osnovni podaci zdravstva u Tutinu 2018. godine

Izvor: intitut za javno zdravlje Srbije	Osnovni podaci iz 2018.godine
Broj ljekara	43
Broj ljekara na 1 000 stanovnika	1,4
Ljekari – zdravstvena zaštita djece (na 1 000 stanovnika)	0,8
Ljekari – zdravstvena zaštita školske djece i omladine (na 1 000 stanovnika)	0,3
Ljekari – zdravstvena zaštita odraslog stanovništva (na 1 000 stanovnika)	0,3
Stomatolozi – stomatološka zaštita djece, školske djece i omladine (na 1 000 stanovnika)	0,0
Ljekari – zdravstvena zaštita žena (na 1 000 stanovnika)	0,26

³⁹ (Ibid)

Na osnovu Zakona o Javnom zdravlju⁴⁰ (Član 2, Stav 20 i Član 17) možemo uvidjeti da pristupačnost i kapaciteti nisu za pohlavu i da dodatno ulijevaju nepovjerenje kod mlađih, a na temelju prikazanih podataka. Opšte je poznato da su mlađi u cijelom svijetu prepoznati kao grupacija u opštoj populaciji od posebnog interesa i značaja. U tom duhu, zaštita zdravlja mlađih je od strateške važnosti za državu. Međutim, mlađi su jačeg imunološkog stanja, tako da se više u fokus stavlja mentalno zdravlje mlađih.

Mentalno zdravlje obuhvata ponašanje, mišljenje, osjecanje i raspoloženje lica, njegov odnos prema sebi i drugima, i mentalni poremečaj, ako postoji. Ono predstavlja integralni dio individualnog zdravlja i dobrobiti, kao i zdravlja i dobrobiti zajednice, njenog razvoja i obnove. Kvalitetna zaštita mentalnog zdravlja je ljudsko pravo, a zaštita mentalnog zdravlja predstavlja neophodan i značajan aspect sveukupnog sistema zdravstvene zaštite, odnosno javnog zdravlja.⁴¹ SZO definiše mentalno zdravlje u pozitivnom kontekstu, kao stanje blagostanja u kome svaki pojedinac ostvaruje svoj potencijal, može da se nosi sa normalnim stresovima života, može da radi produktivno i plodonosno, i u stanju je da doprinosi svojoj zajednici (SZO, 2001.).

Investiranje u mentalno zdravlje je osnova za socijalni i ekonomski razvoj.⁴² Ipak, bez obzira na postojanje više nacionalnih i internacionalnih dokumenata čijih je Republika Srbija potpisnica, a koji predviđaju prioritizaciju mentalnog zdravlja, kao i konkretne preporuke i aktivnosti. Implementacija istih u Srbiji je u najmanjem slučaju diskutabilna. Međutim, svijest mlađih ljudi, ali i cijele populacije u pogledu razvijenosti zdravstvene kulture i odgovornosti prema sebi i široj zajednici, daleko je od zadovoljavajućeg nivoa, posebno u oblasti mentalnog zdravlja, oko čega postoji i najviše predrasuda, stereotipa i nebrige. Paradoksalno, ovo je upravo oblast u kojoj nebriga može imati dalekosežne posljedice, kako fizičke, tako i društvene.⁴³ Jedno istraživanje Ministarstva omladine i sporta pokazuje da je unutar populacije uzrasta od 15 do 29 godina primjetna značajna stopa anksioznih i depresivnih stanja u grupama ranjivih i socijalno manje prilagođenih ispitanika. Čak 45% mlađih ispitanica i ispitanika izjavilo je da je konstantno zabrinuto zbog nekog problema, a 28% da im se dešava da često zaplaču. Ovi i mnogi drugi

⁴⁰ Vidjeti na: <http://www.zakon.co.rs/zakon-o-javnom-zdravlju.html> datum pristupa: 25.8.2020. godine

⁴¹ Zakon o javnom zdravlju. 2009: (Službeni glasnik RS, br. 72/2009)

<http://www.zakon.co.rs/zakon-o-javnom-zdravlju.html>, datum pristupa: 24.8.2020. godine

⁴² Strategija razvoja zaštite mentalnog zdravlja. 2007: <http://www.zdravlje.gov.rs>, datum pristupa: 24.8.2020.godine.

⁴³ Više na: <https://koms.rs/wp-content/uploads/2016/09/Predlog-prakticne-politike-u-oblasti-zdravlja-mladih-KOMS.pdf> datum pristupa: 24.08.2020. godine

nalazi govore u prilog tezi da je mentalno zdravlje mladih specifična i delikatna tema kojoj treba pristupati sa posebnom i puno većom pažnjom i brigom od trenutne. Mentalno zdravlje i dobrobit mladih od presudnog su značaja za progres i blagostanje društva i budućih generacija koje će se u tom društvu socijalizirati.⁴⁴ Prema podacima Centra za edukaciju, istraživanje i razvoj⁴⁵ posvećenog mentalnom zdravlju i blagostanju mladih, mladi se danas suočavaju sa brojnim problemima koji iziskuju akumulaciju stresa za šta im je neophodna podrška. Činjenica da je prisutna niska svijesti i ogromno nerazumijevanje važnosti i hitnosti rješavanja ovih pitanja u cilju očuvanja zdravlja i blagostanja mladih dodatno pojačava razloge zbog kojih mladi žele otici.

Kada se radi o bezbjednosti mladih, nedovoljno razvijeno poimanje uopšte ljudske bezbjednosti koje je uočljivo ne samo u Srbiji, već i u ostalim zemljama zapadnog Balkana, koje je izraženo naročito na lokalnom nivou, usporilo je razvijanje bezbjednosnih mehanizama kojima bi se reagovalo na potrebe i zabrinutost svih građana i njihovih lokalnih zajednica, što posebno pogarda populaciju mladih ljudi. Tokom razdoblja fizičog i duhovnog sazrijevanja, i integracije u društvenu zajednicu, od mladih se očekuje da razviju socijalne vještine i sposobnosti za preuzimanje trajnih društvenih uloga na svim područjima ljudskog djelovanja. Taj proces, po pravilu, traje dok se ne postigne primjereni stepen socijalne autonomije, odgovornosti i samostalnosti. Međutim, isti process često ometaju brojni faktori. Ukoliko posmatramo mlade u Srbiji u njihovom sadašnjem društvenom okruženju, jasno je da se njihov lični razvoj odvija u okolnostima porasta nesigurnosti. Nesigurnost mladih je najveća kada je u pitanju sopstveni identitet, ali i njihova uloga u društvu. Mladi prvi reaguju na društvene promjene i prvi snose posljedice promjena, a pri tom su jedna od najranjivijih grupa u procesu tranzicije. Prema Nacionalnoj strategiji za mlade (2015-2025.)⁴⁶, kada se razmatra bezbjednost mladih neophodno je naglasiti da su oni izloženi velikom broju bezbjednosnih rizika i prijetnji koje ugrožavaju njihovu fizičku bezbjednost, te je važno stvoriti uslove u kojima se mladi osjećaju bezbjedno, sigurno i ravnopravno. U Srbiji ne postoji sistemski pristup rješavanju bezbjednosnih problema mladih. Saradnja između institucija koje bi adekvatno pristupile identificiranju, a potom i

⁴⁴ Vidjeti na: <http://e8.org.rs/zdravlje-mladih/> datum pristupa: 25.8.2020. godine

⁴⁵ Mentalno zdravlje mladih u Srbiji, Centar za edukaciju, istraživanje i razvoj, Beograd, 2014.

Dostupno na: <https://www.mos.gov.rs/public/documents/upload/test/Mentalno%20zdravlje%20mladih.pdf> datum pristupa: 25.8.2020. godine

⁴⁶ Nacionalna strategija za mlade za period od 2015. do 2025. godine ("Službeni glasnik RS" br.22/2015-45)

pružanju usluga koje su u skladu sa bezbjednosnim potrebama mlađih takođe nije dovoljno razvijena. Nije da ne postoji sistem preventivnih i interventnih programa koji se bave bezbjednošću mlađih, ali činjenica je da su mlađi i dalje nebezbjedni i nesigurni i to najviše u sredinama gdje se to najmanje očekuje (porodica, škola i sl.). Nasilje je problem o kojem najviše slušamo, možda i jeste najzastupljeniji, ali se ne smije isključiti čitav spektar drugih problema koji pogađaju, odnosno utiču na bezbjednost mlađih. Tu se ubraja bezbjednost mlađih u saobraćaju, u situacijama prirodnih katastrofa ili elementarnih nepogoda, degradacije životne sredine, različite situacije socio-patoloških pojava, trgovine ljudima, različite oblike diskriminacije, nejednakosti i slično. Prema podacima navedenim u Strategiji⁴⁷ za period od 2008. do 2013. godine, na štetu mlađih, od ukupnog broja izvršeno je 38% krivičnih djela protiv bezbjednosti javnog saobraćaja. U 2013. Godini, izvršeno je 51 krivično djelo trgovine ljudima, na štetu lica starosti od 15 do 30 godina. U istoj godini, kod 3.026 mlađih osoba od 18 do 30 godina, nalazi se 4.093 komada vatreng oružja. U prosjeku, godišnje učešće krivičnog djela izvršenih na štetu mlađih lica iznosi 22% do 28% od ukupnog broja krivičnih djela kojima su oštećena fizička lica u Republici Srbiji. Na nivou jedne godine u policiji se evidentira između 16.500 i 18.500 mlađih koji su u fizičkom, materijalnom ili nekom drugom pogledu oštećeni krivičnim djelima, što čini četvrtinu od ukupnog broja oštećenih. Dalje, od ukupnog broja prijavljenih krivičnih djela, na štetu mlađih izvršeno je 46% krivičnih djela protiv života i tijela i 37,4% krivičnih djela protiv polne slobode. Među identifikovanim žrtvama trgovine ljudima, 57,2% činile su osobe starosti između 15 i 30 godina, 48,8% u slučaju silovanja i 22,8% u slučaju nasilja u porodici.

Mada, mlađi su češće učiniovi, nego što su žrtve krivičnih djela. U prosjeku, godišnje učešće krivičnih djela u Srbiji, koje izvrše mlađi, iznosi oko 34-41% od ukupnog broja krivičnih djela. Na nivou jedne godine, krivičnim prijavama bude obuhvaćeno između 22.500 i 27.000 mlađih, što je 44-48% od ukupno identifikovanih učinilaca.

Na osnovu ovakvih statističkih podataka, evidentna je velika zastupljenost mlađih u kriminalu, a to je takođe indikator i jak faktor uticaja na mlade koji žele svijetu budućnost i graditi karijeru, ali takođe i učinilaca i recidivista koji se pokušavaju afirmisati u društvu ali to ne uspijevaju.

---

⁴⁷ (Ibid)

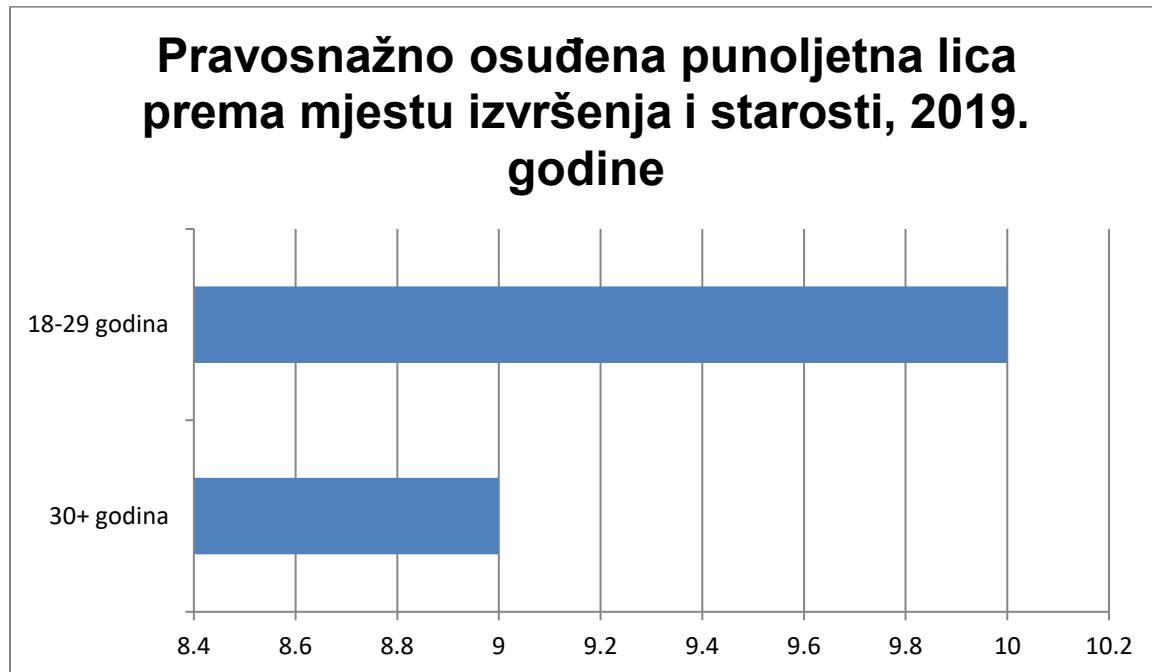
Kada govorimo o opštini Tutin, podaci iz 2019. godine potvrđuju prethodno navedeno.

Tabela broj 9: Pravosuđe u Tutinu, lica u sukobu sa zakonom, Republički zavod za statistiku

Maloljetni učinioци krivičnih djela (14-17 godina) kojima su izrečene krivične sankcije prema mjestu izvršenja	20
Pravosnažno osudena punoljetna lica prema mjestu izvršenja	19

Izvor: statistika pravosuđa, RZS

Tabela broj 10: Pravosnažno osuđena punoljetna lica prema mjestu izvršenja i starosti, 2019. godine

Izvor: Statistika pravosuđa, RZS

4.4. Kultura i slobodno vrijeme mladih

Prema (Gidens, 2001.) Kultura jednog društva obuhvata kako nematerijalne aspekte – vjerovanja, ideje i vrijednosti koji čine sadržaj jedne kulture, tako i materijalne aspekte – objekte, simbole ili tehnologiju kroz koje se sadržaj kulture izražava.

Kultura je jedan od osnovih elemenata identiteta mladih. Pored stila života ona je i veoma važno područje njihove afirmacije i komunikacije, kako unutar grupe tako i sa širim okruženjem. Kroz sopstvenu kulturu mladi analiziraju i kritički preispituju tradicionalne kulturne obrasce i nasleđe kao dio svog identiteta, stvarajući nove obrasce i estetiku, te kreirajući prostor za vlastito prepoznavanje i djelovanje. Nerijetko se pod pojmom kulture mladih podrazumijeva alternativno i vaninstitucionalno kulturno stvaralaštvo mladih. Ipak, ti su segmenti tek dio kulture mladih, jer u nju spadaju i mnogi oblici institucionalnog kulturnog i umjetničkog stvaranja, kroz koje se nastoji da se afirmaše mnogo veći broj mladih. Mladi ljudi su bogatstvo i njihova raznolikost se može odraziti u njihovoј kulturi. Producenje faze mladosti donosi slobodno vrijeme za stvaralačke mogućnosti mlađeg čovjeka, bez kontrole odraslih i čini osnovnu pretpostavku za nastanak kulture mladih. Mladi sebe vide kao starosnu grupu koja se po svojim problemima, vrijenostima, sudovima i očekivanjima razlikuje od svijeta odraslih. Prema već pomenutoj Strategiji za mlade, istraživanja koja su rađena posljednjih godina, a koja su obuhvatila kulturu i kulturne aktivnosti mladih, pokazala su da mladi ne učestvuju dovoljno u kreiranju kulturnih sadržaja.

Kako bi mladi ljudi razvijali sopstvenu ličnost, a na koncu i podstakli razvoj lokalne zajednice, veoma je važno mladalačko ispoljavanje kreativnosti. Uslov za ispoljavanje te kreativnosti je podsticajno okruženje.

Veoma značajan preduslov za ispoljavanje kreativnosti, odnosno uključivanja mladih u kulturne i kreativne aktivnosti je prihod njihovog domaćinstva - što je prihod veći, veći je i stepen njihove pratičipacije (Tomanović et al., 2012.) Međutim, u istom istraživanju se navodi da se četvrtina mladih osjeća potpuno kulturno deprivirano, jer u svom mjestu nemaju pristup.

Na primjer, klasičan dokaz tome je opština Tutin. U sljedećoj tabeli su osnovni podaci za kulturu u Tutinu iz 2018. godine.⁴⁸

Tabela broj 11: Osnovni podaci culture u Tutinu, 2018. godine

Broj bioskopa	0
Broj muzeja	0
Broj pozorišta	0

Dakle, uslijed nedostatka mogućnosti za ispoljavanje kreativnosti i kulturološkog razvijanja svijesti mladi sve češće padaju u iskušenje da napuste svoje mjesto. U pojedinim slučajevima kakav je ovaj, presudni socijalni faktori koji utiču na migraciju mlađih mogu upravo biti opći uvjeti života i to bolje mogućnosti za rekreaciju, svestranije korištenje slobodnog vremena i bogatiji kulturni život.

Kada govorimo o slobodnom vremenu mlađih i načinu provođenja tog slobodnog vremena, neophodno je pažljivo analizirati i osluškivati njihove potrebe i pravac u kojem mladi razmišljaju. Tim putem bi se djelovalo preventivno na ogorčenost mlađih prema malim sredinama u kojima se ne mogu kulturološki ostvariti i provoditi kvalitetno svoje slobodno vrijeme. Međutim, nemaju sve aktivnosti podjednaku važnost za razvijanje ličnih osobina, socijalnih i kulturnih kompetencija. One aktivnosti koje su strateški usmjerene, strukturirane i fokusirane, kao i one koje podrazumijevaju stvaranje potkulturnih i kulturnih sadržaja, imaju veći značaj za mlade nego one koje se shvataju kao dokolica. Slobodno vrijeme predstavlja skup aktivnosti kojima se pojedinac po svojoj volji može potpuno predati, bilo da se odmara ili zabavlja, bilo da povećava nivo svoje obaviještenosti ili svoje obrazovanje, bilo da se dobrovoljno društveno angažuje ili da ostvaruje svoju slobodnu stvaralačku sposobnost, nakon što se oslobodi svojih profesionalnih, porodičnih i društvenih obaveza.⁴⁹ Iz ove definicije se može uvidjeti širok spektar potencijalnih socijalnih faktora, koji se danas smatraju kao potrebe, a neposredno imaju ogroman uticaj na mladog čovjeka.

⁴⁸ Izvor: Zavod za proučavanje kulturnog razvijatka,
http://devinfo.stat.gov.rs/SerbiaProfileLauncher/files/profiles/sr/1/DI_Profil_Tutin_EURSRB002001007005.pdf,
datum pristupa: 28.8.2020. godine

⁴⁹ Ratko Božović, iskušenja slobodnog vremena, Beograd, Mladost, 1979. godine.

V REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Istraživanje na temu "*Ekonomski, politički i socijalni problemi kao osnovni razlozi za odlazak mladih - studija slučaja opštine Tutin*" je sprovedeno u svrhu izrade završnog master rada. Uzorak ispitanika čini 100 mladih ljudi od 18 do 30 godina starosti, biranih nasumice. Istraživanje je sprovedeno na području opštine Tutin.

Obzirom da opštinu Tutin čini 99 naselja, anketni upitnik smo proslijedili na različite lokacije, odnosno naselja kako bi uzorak bio reprezentativnijeg karaktera. Anonimnost identiteta ispitanika je bila zagarantirana.

Kako je već navedeno, do prikupljenih podataka došli smo posredstvom metode ispitivanja (tehnikom anketiranja), za koju je napravljen anketni upitnik koji je sadržavao 20 pitanja formiranih na osnovu postavljenih hipoteza. Prikupljeni podaci predstavljeni su i prezentirani u vidu tabela i grafikona uz komentare, radi bolje preglednosti i analize podataka.

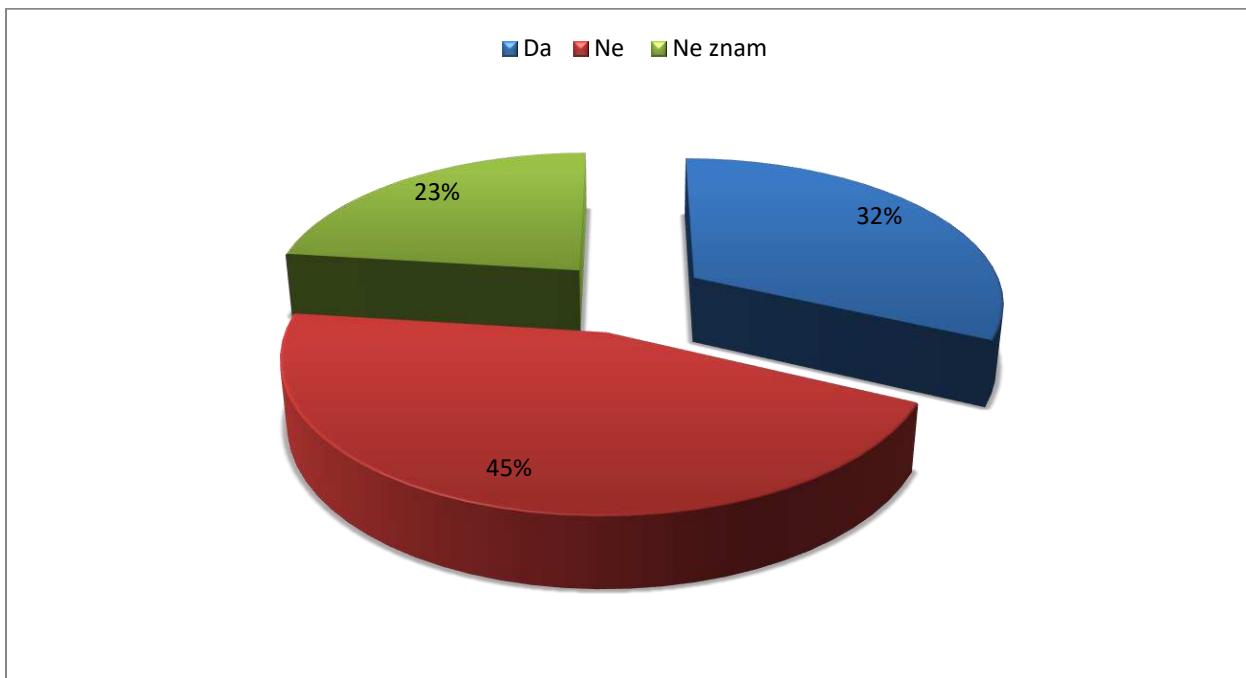
5.1. Rezultati istraživanja

Tabela broj 12: Osnovni podaci o ispitanicima

Kriterij	Stavke	Broj
Spol	Muško	50
	Žensko	50
Dob	18-22 godina starosti	37
	23-26 godina starosti	40
	27-30 godina starosti	23
Obrazovanje	Trogodišnja srednja škola	1
	Četvorogodišnja srednja škola	40
	Osnovne akademske studije (3 godine)	9
	Osnovne akademske studije (4 godine)	36
	Master akademske studije (1 godina)	7
	Master akademske studije (2 godine)	7
	Doktorske studije	0
Radni status	Učenik/ica	5
	Student/ica	41
	Nezaposlen/a	25
	Zaposlen/a (uredno prijavljen/a)	23
	Zaposlen/a u sivoj zoni (neprijavljen/a, bez ugovora i doprinosa)	6
Bračno stanje	Nevjenčan/a	89

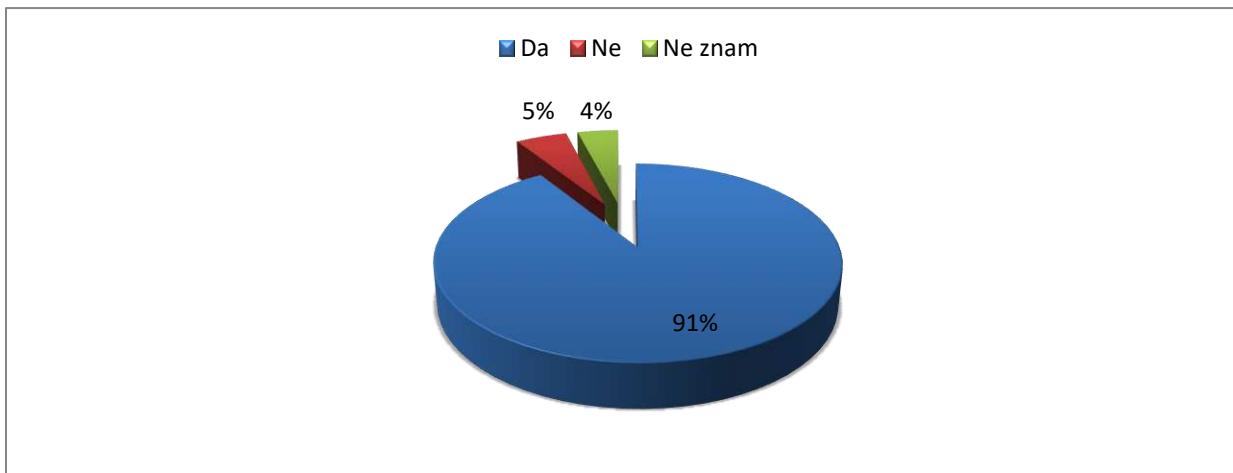
	Vjenčan/a	11
	Razveden/a	0
	Vanbračna zajednica	0
	Udovac/ica	0

Grafikon broj 1: Ukoliko niste zaposleni, smatrati li da se možete zaposliti u struci u Tutinu?

Intencija ovog pitanja bila je otkriti percepciju i nivo optimizma mladih ljudi iz Tutina kada je u pitanju zaposlenje u struci. Čak 32 ispitanika, odnosno 32% je odgovorilo da smatra da se može zaposliti u stuci. Obzirom na stopu nezaposlenosti i permanentnog odlaska mladih to i nije mali broj. Međutim, 45 ispitanika nije opstomistično kada je u pitanju zaposlenje u struci, odnosno 45% ispitanika smatra da ipak ne mogu pronaći zaposlenje u struci, dok je 23 ispitanika, odnosno 23% odgovorilo da ne zna. Dakle, možemo reći da su mlađi ljudi relativno skeptični po pitanju zaposlenja u struci, tj. nemaju veliku dozu optimizma što se reflektira na pojačavanje razloga koji utiču na njihov potencijalni odlazak iz opštine Tutin.

Grafikon broj 2: Da li velika stopa nezaposlenosti u Tutinu utiče na želju za odlaskom u inostranstvo?

Već opće poznata velika stopa nezaposlenosti u sandžačkim opštinama, posebno u Tutinu utiče maltene na svaki segment društva i fukncionisanja Opštine. Željeli smo eksplisitno provjeriti, utvrditi i pisanim tragom kroz istraživanje zabilježiti stav mlađih ljudi, odnosno da li ta enormna stopa nezaposlenosti neposredno utiče na emigriranje mlađih iz Tutina. Nažalost, velika većina, tj. 91 ispitanik (91%) odgovorilo je da velika stopa nezaposlenosti u Tutinu neposredno utiče na njihovu želju za odlaskom u inostranstvo gdje im je veća vjerovatnoća boljeg i lakšeg zaposlenja. Samo 5 ispitanika (5%) je odgovorilo da ne utiče, dok je četvoro mlađih ljudi, odnosno 4% odgovorilo da ne zna da li velika stopa nezaposlenosti utiče na želju za odlaskom u inostranstvo.

Grafikon broj 3: Da li mjesecna primanja na nivou porodice utiču na donošenje odluke za odlaskom u inostranstvo?

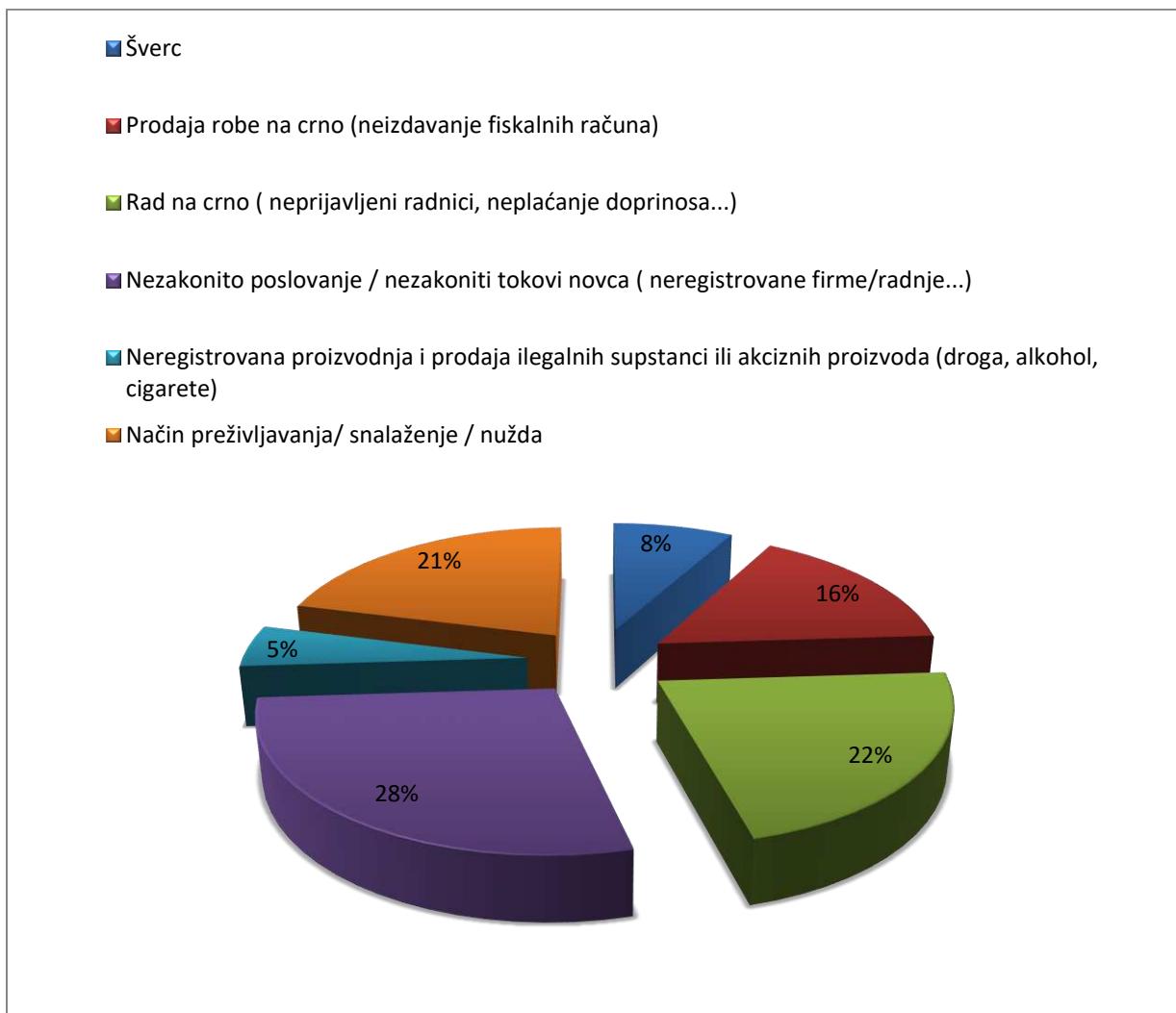
Velika većina mlađih ljudi, tj. 92 ispitanika (92%) je stava da mjesecna primanja na nivou porodice utiču na donošenje odluke za odlaskom u inostranstvo. Samo 5% ispitanika, odnosno 5 ispitanika se izjasnilo da mjesecna primanja na nivou porodice ipak ne utiču na odlazak, dok su 3 ispitanika (3%) odgovorila da ne znaju. Porodica predstavlja izvor energije, kako materijalne, tako i nematerijalne. Usljed nedovoljnog materijalnog stanja u porodici koje se ogleda u mjesecnim prihodima, mlađi se često odlučuju na odlazak kako bi nadoknadili taj deficit ili finansijski pomogli svoju porodicu. Kako smo vidjeli na osnovu grafičkog prikaza odgovora mlađih ljudi, možemo zaključiti da visina mjesecnih primanja i te kako utiče na definitivno donošenje odluke za odlaskom u inostranstvo.

Grafikon broj 4: Smatrate li da siromaštvo, odnosno rizik od siromaštva i socijalne isključenosti neposredno utiče na odlazak mlađih iz opštine Tutin?

93% mlađih ljudi, odnosno 93 ispitanika smatraju da siromaštvo, odnosno rizik od siromaštva i socijalne isključenosti neposredno utiče na odlazak mlađih iz opštine Tutin. Samo 4%, tj. 4 ispitanika smatraju da ne utiče, a 3%, odnosno 3 ispitanika su odgovorila da ne znaju da li siromaštvo, odnosno rizik od siromaštva i socijalne isključenosti utiče na odlazak mlađih ljudi. Većina mlađih ljudi koja je odgovorila sa "Da" je jasno potvrdila koliko se mlađi boje siromaštva i socijalne isključenosti, odnosno koliko su zaista u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti, te da usljed toga najčešće napuštaju svoje mjesto, odnosno Tutin.

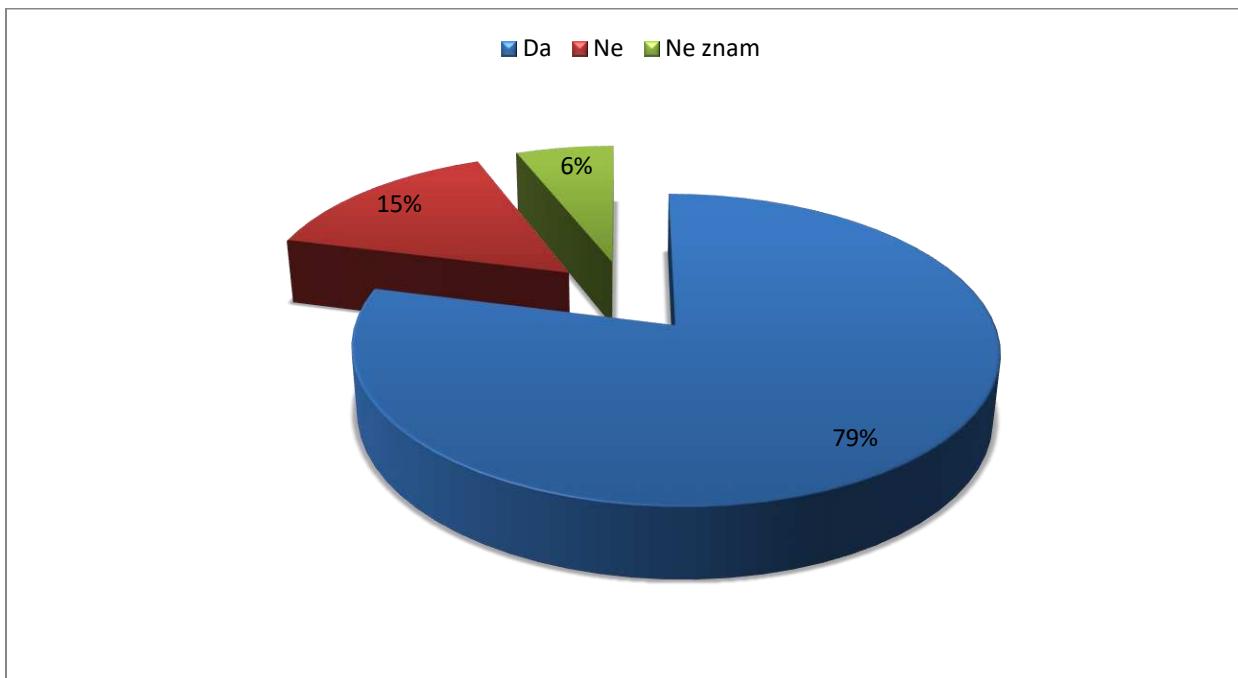
Grafikon broj 5: Šta je po vašem mišljenju siva ekonomija?

Ovim pitanjem smo htjeli saznati kako mladi ljudi percipiraju sivu ekonomiju i šta ona za njih predstavlja. Da je siva ekonomija „šverc”, smatra 8 ispitanika, odnosno 8%. Da siva ekonomija predstavlja „prodaju robe na crno” smatra 16 ispitanika, odnosno 16%. Međutim, podatak koji pokazuje svjesnost mladih ljudi kada je u pitanju siva ekonomija je da 22%, tj. 22 ispitanika smatra „rad na crno” sivom ekonomijom i to je druga kategorija po veličini za koju mladi smatraju da predstavlja sivu ekonomiju. Ipak, najveći broj mladih smatra „nezakonito poslovanje” sivom ekonomijom, tj. 28 ispitanika (28%), dok „neregistrovanu proizvodnju i prodaju ilegalnih ili akciznih proizvoda” da predstavlja sivu ekonomiju smatra samo 5%, odnosno 5 ispitanika. Na kraju, jedan veoma zanimljiv podatak koji čini treću po veličini kategoriju za koju mladi smatraju da je siva ekonomija, tj. da siva ekonomija predstavlja „način

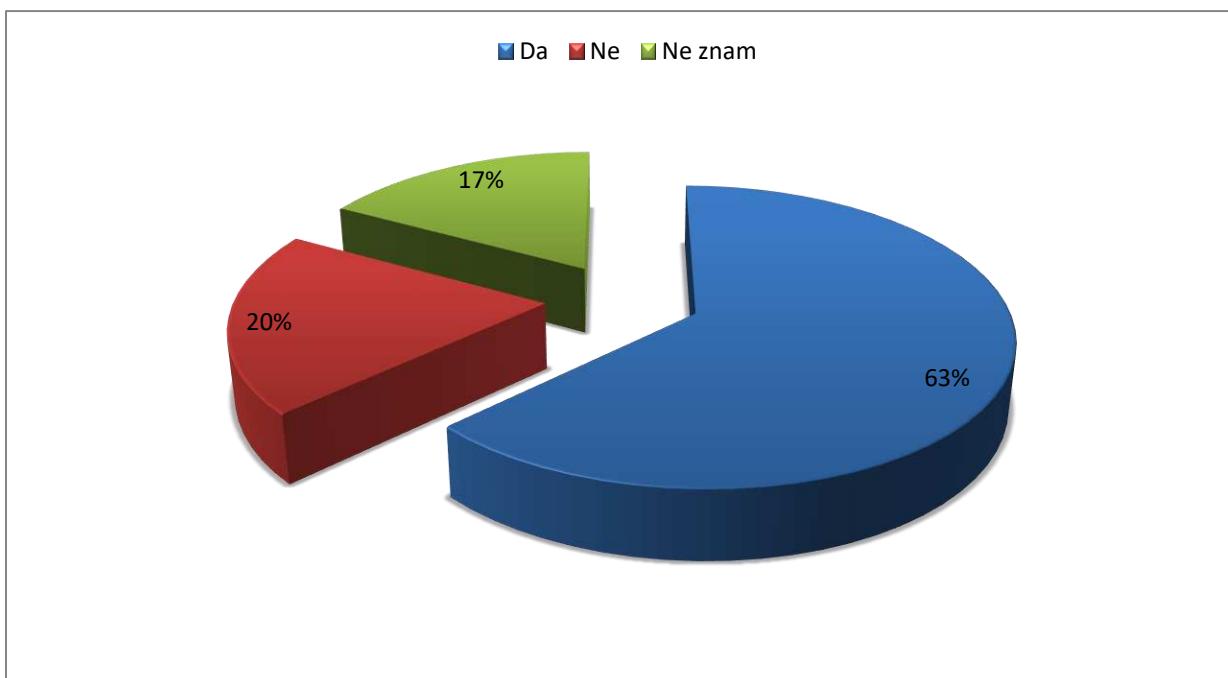
preživljavanja, snalaženje ili nuždu” smatra 21% ispitanika (21 ispitanik). Dakle, to nam pokazuje da pored svjesnosti mladih ljudi o značenju sive ekonomije, ipak veliki broj njih smatra da su mladi ljudi nažalost uslovljeni ili primorani višestrukim razlozima da budu pod sivom ekonomijom.

Grafikon broj 6: Mislite li da nemogućnost zaposlenja u struci usmjerava mlade ljude na sivu ekonomiju?

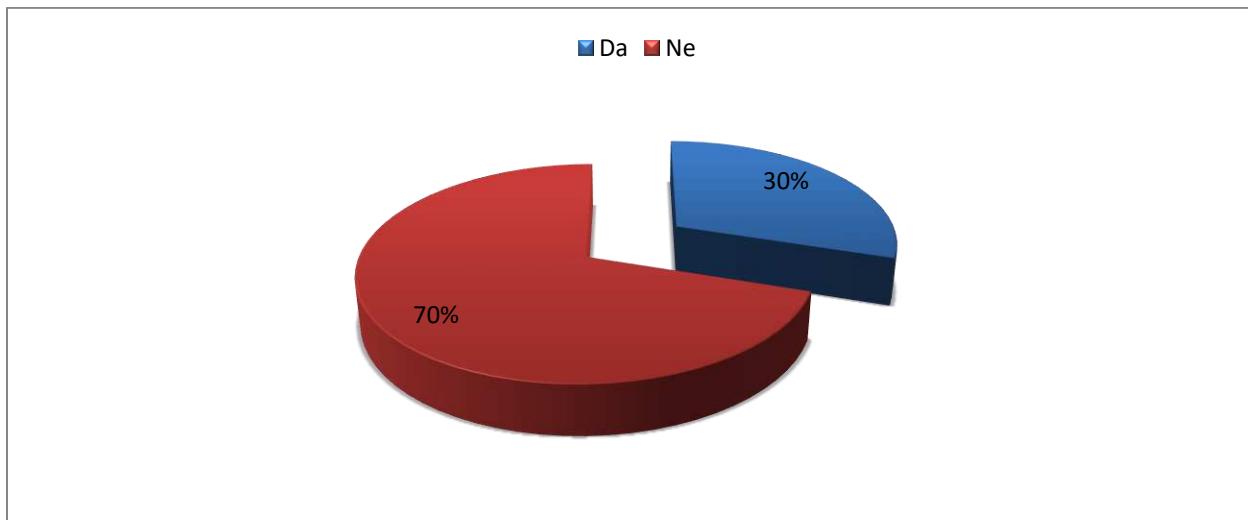
Ovo pitanje se nadovezuje na prethodno i ekplizitno pojašnjava zbog čega su u stvari odgovori mladih takvi. Međutim, ovo pitanje otvara novu dimenziju koja nam omogućava da analiziramo uticaj nemogućnosti zaposlenja mladih ljudi u struci i produkte tog problema. 79%, odnosno 79 ispitanika je kazalo da su mišljenja da nemogućnost zaposlenja u struci direktno usmjerava mlade ljude na sivu ekonomiju, dok je 15 ispitanika (15%) kazalo da nemogućnost zaposlenja u struci ipak ne usmjerava mlade ljude na sivu ekonomiju. Samo 6 ispitanika (6%) je odgovorilo da ne zna da li nemogućnost zaposlenja u struci usmjerava mlade ljude na sivou ekonomiju.

Grafikon broj 7: Smatrate li da je siva ekonomija alternativa mladima uslijed velike stope nezaposlenosti?

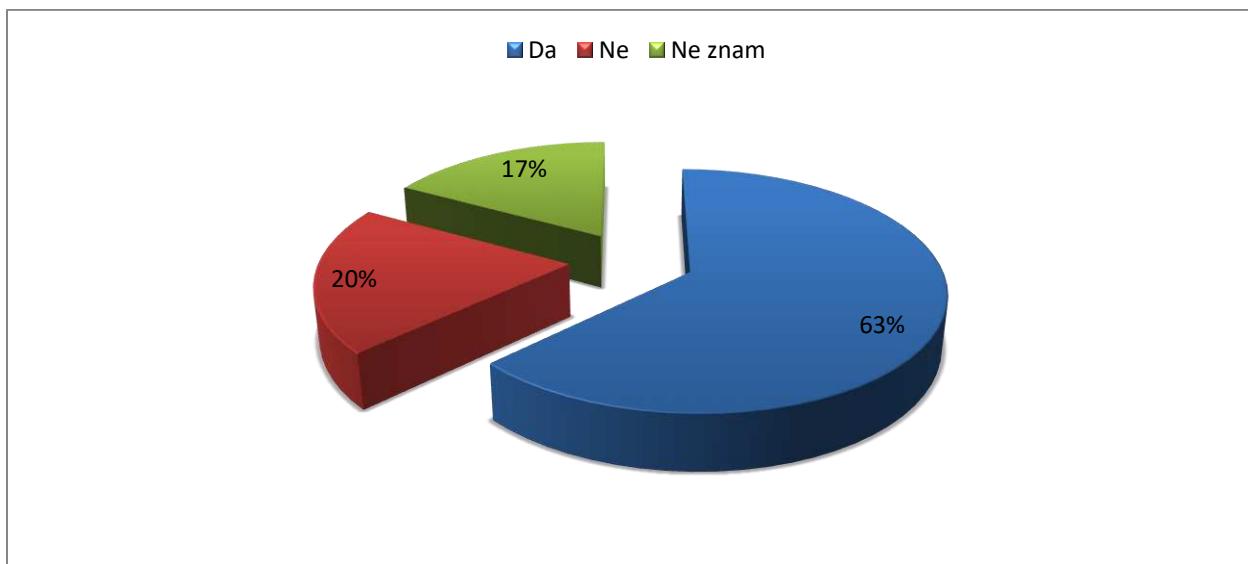
Ovim pitanjem smo željeli da stavimo pečat na odnos sive ekonomije i mladim, uzimajući u obzir i prethodna dva pitanja. Dakle, većina mladih, čak 63%, odnosno 63 ispitanika su stava da siva ekonomija predstavlja alternativu mladima uslijed velike stope nezaposlenosti. 20 ispitanika (20%) smatra da siva ekonomija ipak ne predstavlja alternativu mladima bez obzira na veliku stopu nezaposlenosti, dok čak 17%, odnosno 17 ispitanika je kazalo da ne zna da li je siva ekonomija alternativa mladima uslijed velike stope nezaposlenosti. Ovi podaci nam takođe potvrđuju djelimičnu razvijenost svijesti mladih ljudi kada je u pitanju siva ekonomija, njeni uzroci i posljedice, no ipak većina mladih uslijed loše ekonomske situacije i brojnih ekonomskih problema kako unutar porodice, tako i individualno, nije u prilici da razmisla o negativnom uticaju sive ekonomije, već ubire njene plodove koliko im se pruži mogućnosti.

Grafikon broj 8: Da li ste politički aktivni?

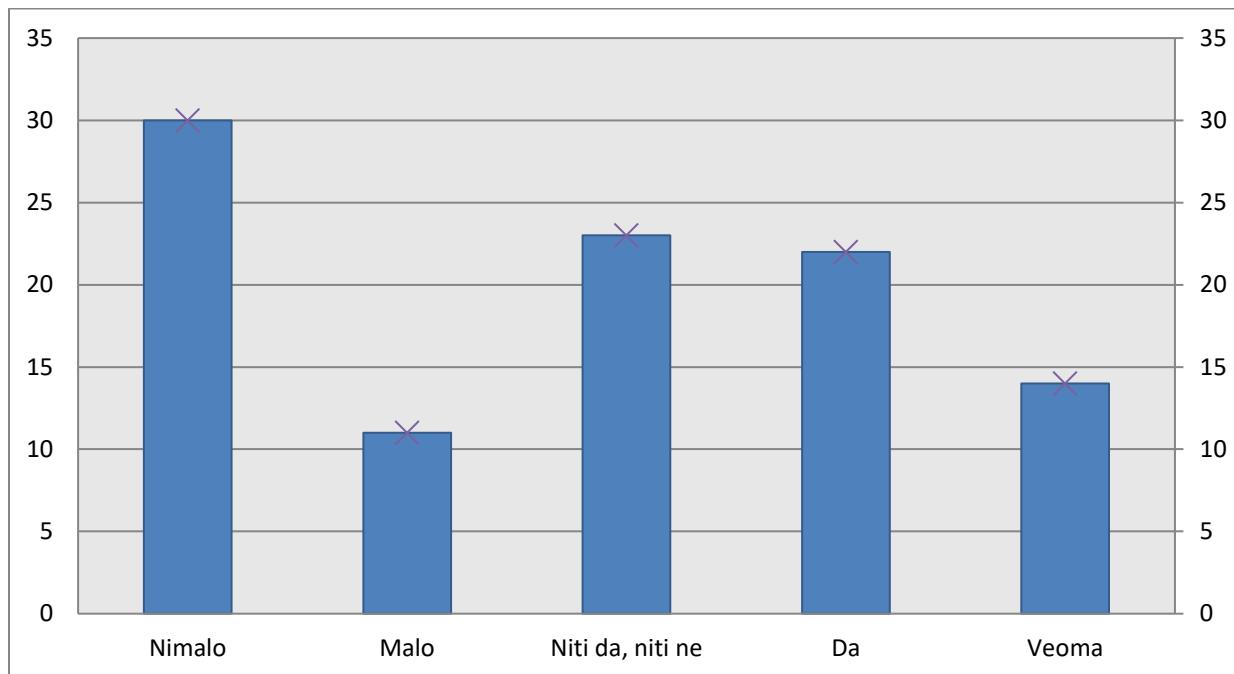
Političku aktivnost mladih u Tutinu smo željeli ispitati kroz konkretna i precizna pitanja. Shodno tome, 30 ispitanika (30%) je kazalo da nisu politički aktivni, dok je 70 ispitanika (70%) kazalo da nisu politički aktivni, što je u ovom slučaju velika većina.

Grafikon broj 9: Smatrate li da se mladi trebaju baviti politikom?

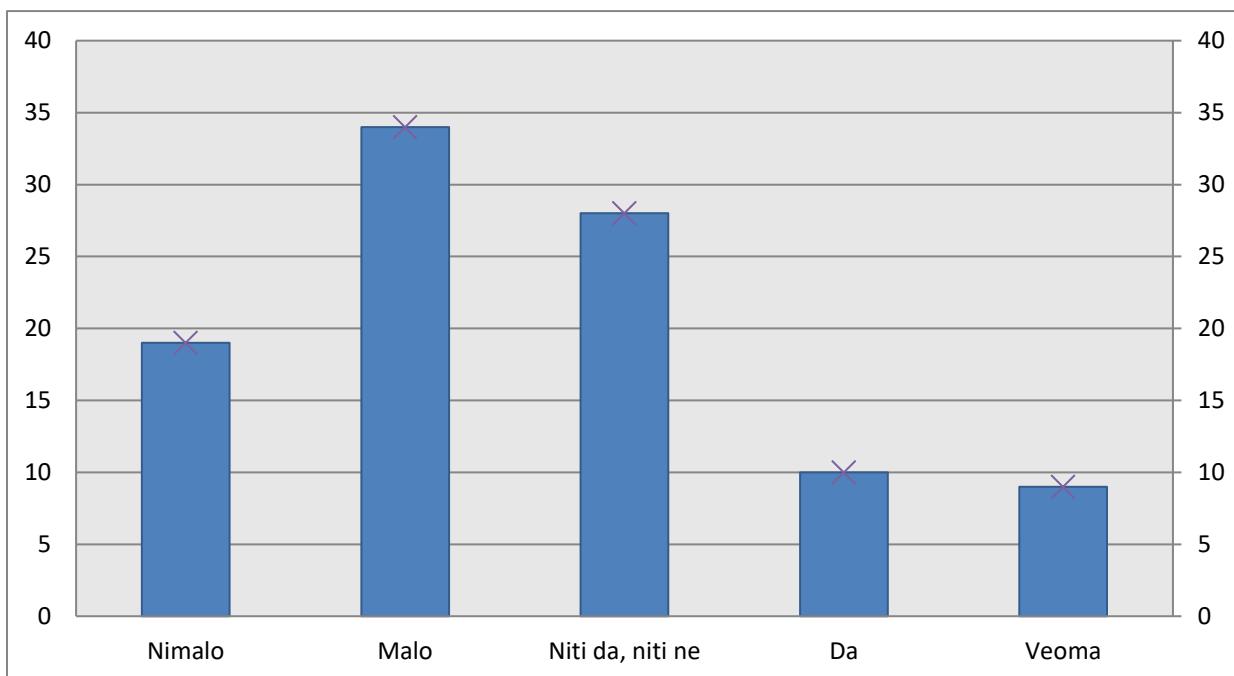
Očigledno da mladi ljudi koji su kazali da nisu politički aktivni, nisu generalno stava da se mladi ne trebaju baviti politikom. Čak 63%, odnosno 63% ispitanika smatra da se mladi ljudi ipak trebaju baviti politikom, dok 20 ispitanika (20%) smatra da se mladi ne bi trebali baviti politikom. Međutim, zanimljiv je podatak da je čak 17% ispitanika, odnosno njih 17 je kazalo da ne znaju da li se mladi trebaju baviti politikom.

Grafikon broj 10: U kojoj mjeri ste zainteresovani za politička dešavanja na skali od 1 do 5?

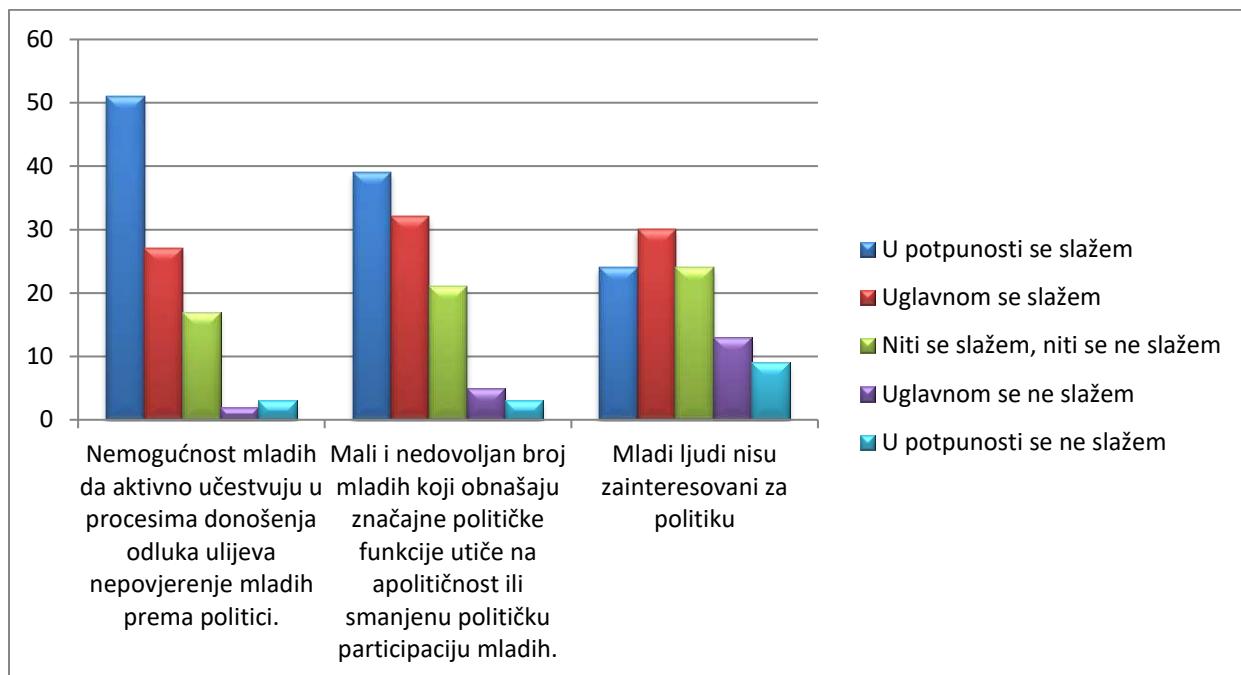
Cilj ovog pitanja je bio ispitati u kojoj mjeri su mladi zainteresovani za politička dešavanja. Najviše ispitanika je odgovorilo da ih politička dešavanja nimalo ne zanimaju, čak 30% njih, dok je 11 ispitanika (11%) odgovorilo da su „malo” zainteresovani za politička dešavanja. 23 ispitanika (23%) je odgovorilo da niti jesu, niti nisu zainteresovani za politička dešavanja. Međutim, 22 ispitanika, odnosno 22% je kazalo da jesu zainteresovani, dok je njih 14, odnosno 14% je kazalo das u veoma zainteresirani za politička dešavanja. Dakle, imamo jednu relativno proporcionalnu sliku opće zainteresovanosti, mada ipak više od polovine ispitanika ne pokazuje odgovarajuće interesovanje za politička dešavanja.

Grafikon broj 11: U kojoj mjeri su po Vašem mišljenju interesi mladih zastupljeni u politici na skali od 1 do 5?

Kada je u pitanju zastupljenost interesa mladih u politici, 19 ispitanika (19%) smatra da interesi mladih nisu nimalo zastupljeni u politici, dok čak 34 ispitanika, odnosno 34% mladih smatra da su interesi mladih „malo” zastupljeni u politici. 28 ispitanika (28%) je odgovorilo sa „niti da, niti ne”. Međutim, samo 10 ispitanika, tj njih 10% je odgovorilo sa „da” i 9%, odnosno 9 ispitanika smatra da su interesi mladih veoma zastupljeni u politici. Primjećujemo da je natpolovična većina stava da interesi mladih relativno nisu zastupljeni u politici, te iz toga takođe možemo povezati i objasniti odgovore iz prethodnog pitanja, odnosno zašto mladi ne pokazuju veliko interesovanje za politička dešavanja.

Grafikon broj 12: Razloge nezainteresovanosti mladih za politikom ocijenite na skali od 1 do 5?:

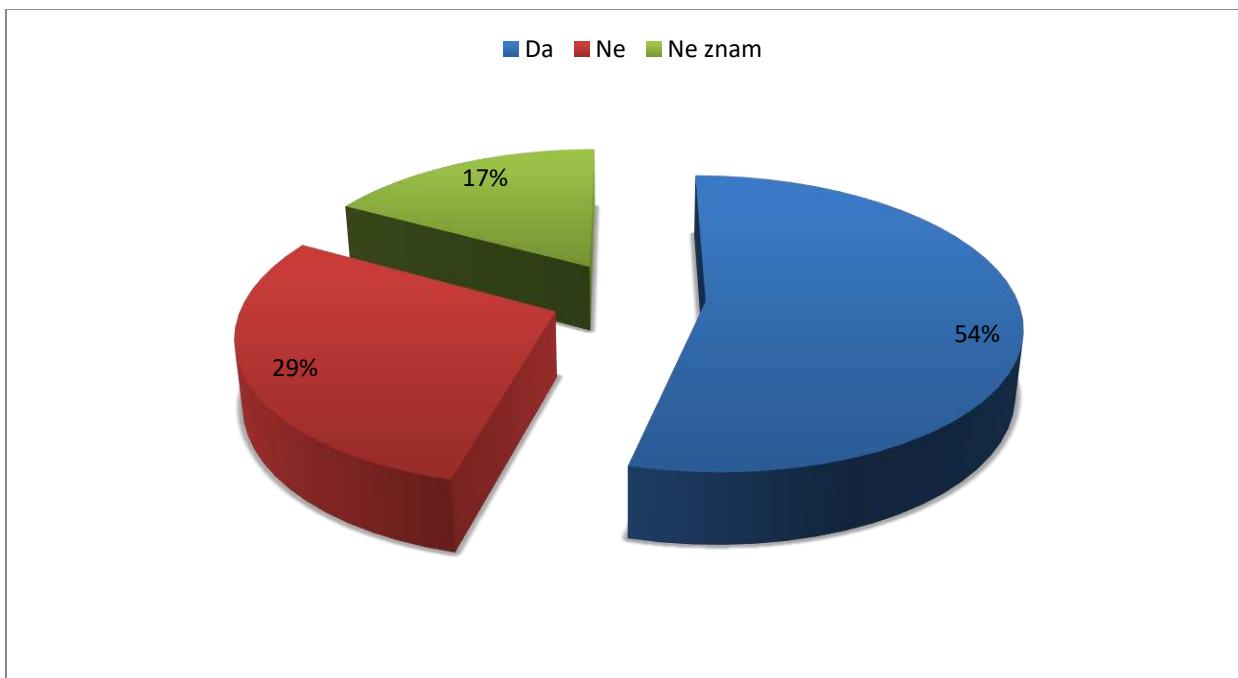
Na koncu, stvarne razloge zašto su mladi ljudi nezainteresovani za politiku pokušali smo saznati ovim pitanjem. 51 ispitanik, odnosno 51% ispitanika se u potpunosti slaže sa izjavom da „nemogućnost mladih da aktivno učestvuju u procesima donošenja odluka uljeva nepovjerenje mladih prema politici”, dok je 27%, odnosno 27 ispitanika kazalo da se uglavnom slaže. 17 ispitanika (17%) niti se slaže niti se ne slaže sa navedenom izjavom, odnosno razlogom, dok se samo 2 ispitanika (2%) uglavnom ne slaže, a preostala 3 ispitanika (3%) se u potpunosti ne slažu. Dakle, velika većina, odnosno 78% ispitanika smatra da nemogućnost mladih da aktivno učestvuju u procesima donošenja odluka uljeva nepovjerenje kod mladih prema politici.

Sljedeći navedeni razlog nezainteresovanosti mladih za politiku je da „mali i nedovoljan broj mladih koji obnašaju značajne političke funkcije utiče na apolitičnost ili smanjenu političku participaciju mladih”. 39 ispitanika (39%) se u potpunosti slaže sa navedenim razlogom, dok se 32 ispitanika (32%) uglavnom slaže. „Niti se slažem, niti se ne slažem” kazao je 21 ispitanik (21%). Sa navedenim razlogom se uglavnom ne slaže samo 5 ispitanika (5%), dok se u potpunosti ne slažu 3 ispitanika (3%). Dakle, 71% ispitanika smatra da mali i nedovoljan broj mladih koji obnašaju značajne političke funkcije utiče na apolitičnost ili smanjenu političku

participaciju mladih, što neposredno utiče i na povećanje nezainteresovanosti mladih ljudi za politikom.

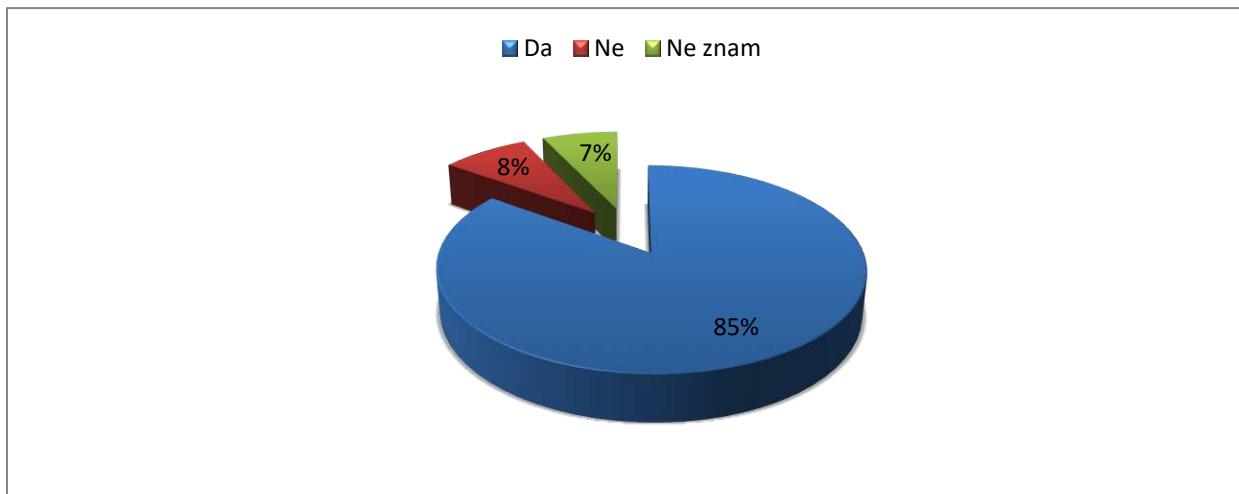
Interesantno je da 24 ispitanika, odnosno 24% njih se u potpunosti slaže da jednostavno „mladi ljudi nisu zainteresovani za politiku”, dok se 30 ispitanika (30%) uglavnom slaže. Međutim, takođe 24 ispitanika, odnosno 24% je odgovorilo sa „niti se slažem, niti se ne slažem”. 13 ispitanika (13%) je kazalo da se uglavnom ne slaže da mladi ljudi nisu zainteresovani za politiku, a 9%, odnosno 9 ispitanika se u potpunosti ne slaže sa navedenom izjavom. Pored navedenih razloga koji neposredno utiču na interesovanje mladih za politiku, 54% mladih smatra da mladi ljudi jednostavno nisu zainteresovani za politiku.

Grafikon broj 13: Smatrate li da porodica ohrabruje mlade za odlaskom u inostranstvo?

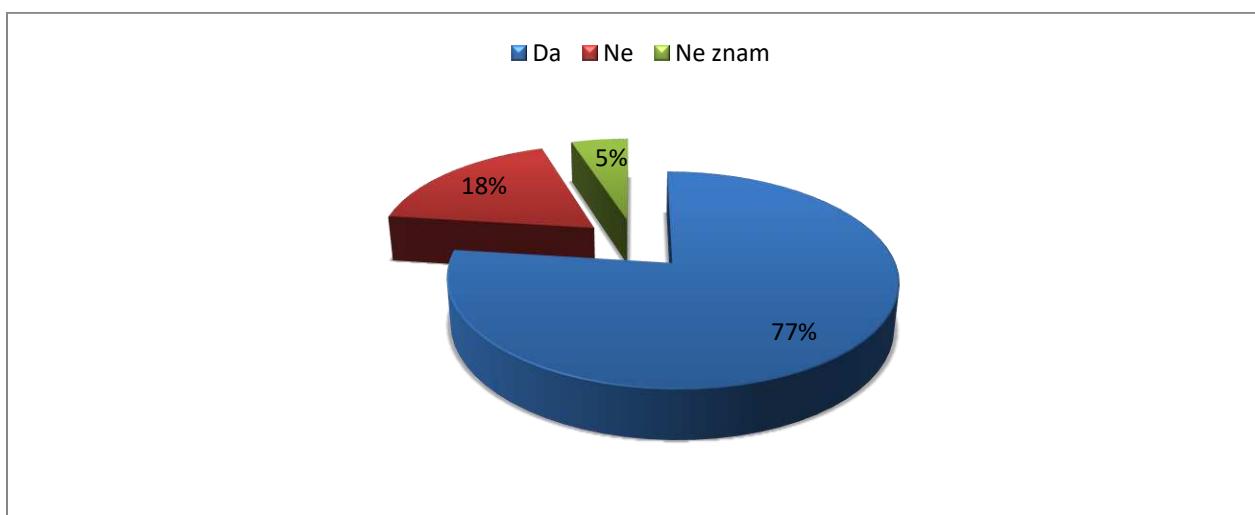
Namjera ovog pitanja je saznati da li porodica neposredno utiče na odlazak mladih, odnosno da li ih podržava i ohrabruje u toj namjeri. Čak 54 ispitanika (54%) smatra da porodica ohrabruje mlade za odlaskom u inostranstvo, dok 29% smatra da porodica ipak ne ohrabruje mlade za odlaskom. Međutim, 17%, odnosno 17 ispitanika je odgovorilo sa „ne znam”. Ipak, većina mladih smatra da porodica ohrabruje mlade za odlaskom u inostranstvo.

Grafikon broj 14: Smatrate li da članovi porodice koju su privremeno ili stalno nastanjeni u inostranstvu podstiču mlade na odlazak?

Ovim pitanjem, kao i prethodnim nastojimo utvrditi uticaj uže i šire porodice na odlazak mladih. Obzirom da u Tutinu maltene svaka porodica ima člana uže ili šire porodice koji je privremeno ili stalno nastanjen u inostranstvu, pokušali smo obuhvatiti i taj factor, te istražiti da li oni podstiču mlade na odlazak. Velika većina mladih ispitanika, tj. 85% smatra da članovi porodice koji su privremeno ili stalno nastanjeni u inostranstvu podstiču mlade na odlazak, dok samo 8 ispitanika (8%) smatra da ipak ne podstiču. 7 ispitanika (7%) je odgovorilo sa „ne znam”.

Grafikon broj 15: Smatrate li da nedostatak sportsko-rekreativnih i kulturoloških sadržaja utiče na odlazak mladih?

Kako mo već naveli, u određenim slučajevima faktori koji utiču na migraciju mlađih mogu upravo biti opći uvjeti života i to bolje mogućnosti za rekreaciju, svestranije korištenje slobodnog vremena i bogatiji kulturni život. U tom svjetlu, čak 77 ispitanika, odnosno 77% smatra da nedostatak sportsko-rekreativnih i kulturnih sadržaja utiče na odlazak mlađih, dok samo 18 ispitanika (18%) smatra da ipak taj nedostatak ne utiče na odlazak mlađih. 5 posto ispitanika je odgovorilo sa „ne znam”.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA I PREPORUKE

Kako smo već ustanovili odlazak, odnosno emigracija mladih ljudi predstavlja jedan od najaktuelnijih gorućih problema našeg društva kojem se ne pridaje dovoljno pažnje. Namjera je bila da kroz istraživanje obuhvatimo fundamentalne probleme zbog kojih mlađi odlaze iz svojih lokalnih zajednica, analiziramo ih detaljno i dođemo do osnovnih zaključaka. Kroz problem i predmet istraživanja smo definisali predmet ovog istraživanja i glavna problemska pitanja, koja smo kroz teorijski i empirijski dio razložili, analizirali i pojasnili.

U teorijskom dijelu istraživanja elaborirali smo sva problemska pitanja u okviru tri glavna poglavlja: ekonomski problemi mlađih, politički problemi mlađih i socijalni problemi mlađih. Shodno naslovu teme ovog istraživanja i formulaciji predmeta istraživanja navedena tri poglavlja smo definisali i analizirali kroz segmente koji se neposredno tiču mlađih ljudi. Ogromna stopa nezaposlenosti u opštini Tutin, nizak životni standard, siva ekonomija, preduzetništvo mlađih, politička participacija i povjerenje mlađih prema politici, zastupljenost mlađih u politici, te nemogućnost učešća u procesima donošenja odluka, kao i siromaštvo i socijalna isključenost, porodica, zdravlje i kultura su krucijalni razlozi zbog kojih se mlađi ljudi odlučuju na odlazak. Ovi segmenti su prije svega inkorporirani u generalnoj hipotezi koju smo u teorijskom dijelu razložili i objasnili, a u empirijskom dijelu istraživanja dokazali. Dakle, samo istraživanje je bazirano na generalnoj hipotezi koja glasi: Ekonomski, politički i socijalni problemi su osnovni razlozi za odlazak mlađih iz opštine Tutin u potrazi za mjestom gdje će brže i lakše zadovoljiti svoje ekonomske, političke i socijalne potrebe. Iz generalne hipoteze smo formirali posebne hipoteze.

Prvom posebnom hipotezom se tvrdilo da velika stopa nezaposlenosti mlađih u Tutinu i nemogućnost dostizanja adekvatnog životnog standarda utiče na odlazak mlađih što je posredstvom anketnog upitnika i dokazano. Razultati istraživanja pokazuju da čak 91% ispitanika smatra da velika stopa nezaposlenosti u Tutinu utiče na želju za odlaskom u inostranstvo. Međutim, kada je riječ o životnom standardu, 92% ispitanika smatra da mjesečna primanja na nivou porodice utiču na donošenje odluke za odlaskom u inostranstvo. To nam pokazuje da mlađi u Tutinu pretežno ne mogu zadovoljiti svoje potrebe shodno mjesečnim primanjima na nivou porodice.

Rezultatima istraživanja smo dokazali i našu drugu posebnu hipotezu kojom se tvrdilo da se uslijed nemogućnosti zaposlenja u struci mladi odaju sivoj ekonomiji. čak 79% ispitanika smatra da ipak nemogućnost zaposlenja u struci usmjerava mlade ljudi na sivu ekonomiju.

Nemogućnost participacije mladih u procesu donošenja odluka, te mali i neprimjetan broj mladih na značajnim funkcijama distancira mlade od politike, umanjuje političku participaciju i ulijeva nepovjerenje mladih prema politici je bila tvrdnja treće posebne hipoteze koja je relativno dokazana. Rezultati istraživanja pokazuju da 78% ispitanika se slaže da nemogućnost mladih da participiraju u procesu donošenja odluka ulijeva dodatno nepovjerenje kod mladih prema politici, dok se 71% ispitanika slaže da mali i nedovoljan broj mladih koji obnašaju značajne političke funkcije utiče na apolitičnost ili smanjenu političku participaciju mladih.

Tvrđnja četvrte hipoteze je bila da porodica ili članovi porodice utiču posredno ili neposredno na odlazak mladih u inostranstvo, kao i siromaštvo odnosno rizik od siromaštva i socijalne isključenosti mladih. Shodno rezultatima istraživanja 54% ispitanika smatra da porodica ohrabruje mlade za odlaskom u inostranstvo, dok čak 85% ispitanika smatra da članovi porodice koji su privremeno ili stalno nastanjeni u inostranstvu podstiču mlade na odlazak. Međutim, velika većina ispitanika, odnosno 93% njih smatra da siromaštvo odnosno rizik od siromaštva i socijalne isključenosti neposredno utiče na odlazak mladih iz opštine Tutin. Dakle, rezultati istraživanja su dokazali četvrtu posebnu hipotezu u potpunosti, tj. da uža i šira porodica i te kako utiču na odlazak mladih, kao i siromaštvo, odnosno rizik od siromaštva i socijalne isključenosti koja je veoma izražena na području opštine Tutin.

Na koncu, posljednjom posebnom hipotezom se tvrdilo da nedostatak socijalnih, kulturnih i sportsko rekreativnih sadržaja izaziva averziju kod mladih prema svojoj lokalnoj zajednici i pojačava želju za odlaskom. Rezultati istraživanja pokazuju da 77% ispitanika smatra da upravo taj nedostatak sportsko-rekreativnih i kulturoloških sadržaja utiče na odlazak mladih ljudi iz svoje lokalne zajednice.

Možemo slobodno reći da su mladi ljudi najznačajniji resurs opštine Tutin. Rezultati istraživanja su nam pokazali da je naveći broj ispitanika još uvijek na studijama, tj. njih 41%, dok je 25% nezaposleno. Nažalost, čak 45% ispitanika smatra da se uopšte ne može zaposliti u struci u Tutinu. Ako uzmemmo u obzir jednu takvu atmosferu, te da tek nailazi talas mladih koji će po

završetku studija značajno doprinijeti statistici nezaposlnih na Birou za zapošljavanje, možemo pretpostaviti da će se trend kontinuiranog odlaska mladih samo pojačati ukoliko lokalna vlast ne preduzme odgovarajuće korake.

Dakle, prioriteti trebaju biti fokusirani na mlade ljude kojima će se po završetku studija omogućiti uslovi da se prije svega afirmišu ponovo u svojoj lokalnoj zajednici, te da se usavršavaju, doprinose i obavljaju poslove za koje su se školovali i ogromna finansijska sredstva uložili. Kako bi se ublažio egzodus omladine iz Tutina, a istovremeno razvoj opštine ubrzao jednim novim pogonom mладалаčke svežine znanja, entuzijazma i želje za promjenama u saradnji sa starijima i njihovim iskustvom, neophodno je omogućiti mladima uslove na kojima će raditi kako bi zadovoljili svoje ekonomске, političke i socijalne potrebe u svojoj lokalnoj zajednici, a ne u inostranstvu.

LITERATURA

- [1] Alić, A., (2012), *Struktura i dinamika obiteljske kulture*, Dobra knjiga, Sarajevo.
- [2] Anderson, R., and Heath, A., (2003), *Social identities and political cleavages, the role of political context*, Journal of the Royal Statistical Society.
- [3] A., Giddens, (2001), *SOCIOLOGY* (Fourthedition), Polity Press, Cambridge.
- [4] Almond, G., & Verba, S., (2006), *Civilna kultura, politička kultura*, nakladno-istraživački zavod, Zagreb.
- [5] Braungart, R., & Braungart, M., (1989), *Political Generations*, Research in Political Sociology, JAI Press, New York.
- [6] Fahmy, E. (2006), *Young Citizens. Young People's Involvement in Politics and Decision Making*. Aldershot: Ashgate.
- [7] Haralambos, M., (1980), *Uvod u sociologiju*, Globus, Zagreb.
- [8] Ilišin, V. (1999): *Mladi na margini društva i politike*, Alinea, Zagreb.
- [9] Milić, A. (2010), „*Porodice u klasno-slojnom ključu*“, Sociološka studija o porodičnoj transformaciji u savremenoj Srbiji: Čigoja štampa i Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta, Beograd.
- [10] Miković, Milanka; Bašić, Sanela (2016), *Odabrane teme savremene socijalne politike i socijalnog rada*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo.
- [11] Miković, Milanka, (2007), *Socijalni rad i mentalno zdravlje*, Fakultet političkih nauka, Bemust, Sarajevo.
- [12] Norris, P. (2004), *Young People & Political Activism: From the Politics of Loyalties to the Politics of Choice?* Council of Europe, Strasbourg.
- [13] R., Božović, (1979), *Iskušenja slobodnog vremena*, Mladost, Beograd.
- [14] S., Šadić, (2014): *Ljudska prava i socijalni rad*, Fakultet političkih nauka Sarajevo, Sarajevo..
- [15] Schizzerotto, A.; Gasperoni, G. – eds (2001), *Study on the State of Young People and Practice in Europe*, IARD, Milano.
- [16] Termiz, Dževad, (2003), *Metodologija društvenih nauka, „Šahinpašić“*, Sarajevo.

- [17] Tomanović, S., Ignjatović, S. (2004), "Mladi u tranziciji: između porodice porekla i porodice opredeljenja", u: Mihailović, S. (ur) *Mladi zagubljeni u tranziciji*, Centar za proučavanje alternative, Beograd.
- [18] Tomanović S., D. Stanojević, I. Jarić, D. Mojić, S. Dragišić Labaš, M. Ljubičić (2012), *Mladi – naša sadašnjost. Istraživanje socijalnih biografija mladih u Srbiji*, Čigoja and Institute for Sociological Research, Beograd.

Članci

- [1] A., Lupia and T., S., Philpot, (2005), *Views from Inside the Net: How Websites Affect Young Adults Political interest*, The journal of politics, Chicago Journals;
- [2] B., Stojanović, (2018), *Alternativni izveštaj o položaju i potrebama mladih u Republici Srbiji – 2018. godina*, Krovna organizacija mladih Srbije, Beograd;
- [3] B., Stojanović, (2019), *Alternativni izveštaj o položaju i potrebama mladih u Republici Srbiji – 2018. godina*, Krovna organizacija mladih Srbije, Beograd;
- [4] B. Stojanović, A., Ivković, (2020), *Alternativni izveštaj o položaju i potrebama mladih u Republici Srbiji – 2020. godina*, Krovna organizacija mladih Srbije, Beograd;
- [5] Braungart, R., & Braungart, M., (1989), *Political Generations*, Research in Political Sociology, JAI Press, New York;
- [6] Dragan Popadić, Zoran Pavlović, Srećko Mihailović, (2019), *Studija o mladima u Srbiji 2018/2019.*, Friedrich Ebert Stiftung, Beograd, 2019;
- [7] Henn, M.; Weinstein, M.; Hodgkinson, S. (2007), *Social Capital and Political Participation: Understanding the Dynamics of Young People's Political Disengagement in Contemporary Britain*. Social Policy & Society;
- [8] Ilišin, V., Bouillet, D., Gvozdanović, A., Potočnik, D., (2013), *Mladi u vremenu krize*, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Friedrich Ebert Stiftung, Zagreb;
- [9] J., Žiga, L, Turčalo, A., Osmić, S., Bašić, N., Miraščija, D., Kapidžić, J., Brkić-Šmigoc, (2015), *Studija o mladima u Bosni i Hercegovini*, Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo;
- [10] Lejla Tučalo, Amer Osmić, Damir Kapidžić, Sanela Šadić, Jusuf Žiga, Anida Dudić, (2019), *Studija o mladima Bosna i Hercegovina*, Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo, 2019;

- [11] Milena Vujović, Nataša Nikolić, Bojana Ružić, (2013), *Dostojanstven rad i siva ekonomija*, Beograd;
- [12] Milka Bubalo-Živković, Tamara Lukić, (2015), *Mladi u Srbiji početkom 21. Vijeka*, Republički zavod za statistiku, Beograd;
- [13] S. Tomanović, D., Stanojević, (2015), *Mladi u Srbiji 2015.*, Stanja, opažanja, verovanja i nadanja, Friedrich Ebert Stiftung i SeConS grupa za razvojnu inicijativu, Beograd;
- [14] Štulić, Z. (2004), *Socijalna isključenost: pojam, pristup i operacionalizacija*, revija za socijalnu politiku, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada, Zagreb;

Zakoni

- [1] Zakon o mladima 2011, Službeni glasnik RS, 50/11;
- [2] Porodicni zakon srbiye Službeni glasnik RS, br.18/05, 72/11 – dr. zakon i 6/15;
- [3] Zakon o javnom zdravlju. 2009. Godine, Službeni glasnik RS, br. 72/09;

Strategije

- [1] Nacionalna strategija za mlađe za period od 2015. do 2025. Godine, ("Službeni glasnik RS" br.22/2015-45);
- [2] Strategija razvoja zaštite mentalnog zdravlja.(Službeni glasnik RS, br. 55/05 i 71/05);
- [3] Strategija razvoja zravlja mlađih (Službeni glasnik: 104/2006-51);

Online izvori

1. http://devinfo.stat.gov.rs/SerbiaProfileLauncher/files/profiles/sr/1/DI_Profil_Tutin_EUR_SRBO02001007005.pdf
2. http://www.nsz.gov.rs/live/digitalAssets/13/13158_bilten_nsz_04_2019_-_broj_200.pdf

3. http://www.nsz.gov.rs/live/digitalAssets/14/14484_statisti_ki_bilten - april 2020..pdf
4. <http://www.innovacion.cl/wp-content/uploads/2015/08/gem-2015-youth-report-1436523546.pdf>
5. <https://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/strategije/2019/Nacionalni%20program%20za%20osuzbijanje%20sive%20ekonomije.pdf>
6. <http://www.stat.gov.rs/publikacije/>
7. <http://www.rik.parlament.gov.rs/doc/izbori>
8. <https://www.rik.parlament.gov.rs/vest/9476/175-elektronska-sednica-republicke-izborne-komisije.php>
9. https://whogoverns.eu/cabinets/?view=epoca_pais&id=7&codigo=rs
10. <http://www.parlament.gov.rs/narodna-skupstina-.871.htm>,
11. <http://www.tutin.rs/lokalna-samouprava/skupstina-opstine-tutin/>
12. <https://publikacije.stat.gov.rs/G2019/Pdf/G201913046.pdf>
13. <http://www.tutin.rs/vijesti/lokalni-izbori-2020/>
14. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/50216/1/329324748.pdf>,
15. <https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/>
16. www.zdravlje.gov.rs
17. <http://e8.org.rs/zdravlje-mladih>
18. <https://www.mos.gov.rs/public/documents/upload/test/Mentalno%20zdravlje%20mladih.pdf>
19. <http://www.bgcentar.org.rs/nulti-izvestaj-o-pravima-mladih-u-republici-srbiji-2019/>

POPIS TABELA

Tabela broj 1: Uzroci i posljedice sive ekonomije

Tabela broj 2: Povjerenje mladih u institucije Republike Srbije

Tabela broj 3: Zastupljenost mladih u Narodnoj skupštini Republike Srbije

Tabela broj 4: Komparacija apsolutnog i relativnog siromaštva

Tabela broj 5: Razlike između siromaštva i socijalne isključenosti

Tabela broj 6: Dimenzije i indikatori socijalne isključenosti

Tabela broj 7: Ocjena siromaštva metodom mapiranja siromaštva 2013. Godine

Tabela broj 8: Osnovni podaci zdravstva u Tutinu 2018. Godine

Tabela broj 9: Pravosuđe u Tutinu, lica u sukobu sa zakonom, Republički zavod za statistiku

Tabela broj 10: Pravosnažno osuđena punoljetna lica prema mjestu izvršenja i starosti, 2019. Godine

Tabela broj 11: Osnovni podaci culture u Tutinu, 2018. godine

Tabela broj 12: Osnovni podaci o ispitanicima

POPIS GRAFIKONA

Grafikon broj 1: Ukoliko niste zaposleni, smatrati li da se možete zaposliti u struci u Tutinu?

Grafikon broj 2: Da li velika stopa nezaposlenosti u Tutinu utiče na želju za odlaskom u inostranstvo?

Grafikon broj 3: Da li mjesečna primanja na nivou porodice utiču na donošenje odluke za odlaskom u inostranstvo?

Grafikon broj 4: Smatrati li da siromaštvo, odnosno rizik od siromaštva i socijalne isključenosti neposredno utiče na odlazak mladih iz opštine Tutin?

Grafikon broj 5: Šta je po Vašem mišljenju siva ekonomija?

Grafikon broj 6: Mislite li da nemogućnost zaposlenja u struci usmjerava mlade ljude na sivu ekonomiju?

Grafikon broj 7: Smatrate li da je siva ekonomija alternativa mladima uslijed velike stope nezaposlenosti?

Grafikon broj 8: Da li ste politički aktivni?

Grafikon broj 9: Smatrate li da se mladi trebaju baviti politikom?

Grafikon broj 10: U kojoj mjeri ste zainteresovani za politička dešavanja na skali od 1 do 5?

Grafikon broj 11: U kojoj mjeri su po Vašem mišljenju interesi mladih zastupljeni u politici na skali od 1 do 5?

Grafikon broj 12: Razloge nezainteresovanosti mladih za politikom ocijenite na skali od 1 do 5?

Grafikon broj 13: Smatrate li da porodica ohrabruje mlade za odlaskom u inostranstvo?

Grafikon broj 14: Smatrate li da članovi porodice koji su privremeno ili stalno nastanjeni u inostranstvu podstiču mlade na odlazak?

Grafikon broj 15: Smatrate li da nedostatak sportsko-rekreativnih i kulturnih sadržaja utiče na odlazak mladih?

PRILOG

ANKETNI UPITNIK

EKONOMSKI, POLITIČKI I SOCIJALNI PROBLEMI KAO OSNOVNI RAZLOZI ZA ODLAZAK MLADIH – STUDIJA SLUČAJA OPŠTINE TUTIN

Poštovani,

Povodom istraživanja na temu "Ekonomski, politički i socijalni problemi kao osnovni razlozi za odlazak mladih - studija slučaja opštine Tutin" , zamolio bih Vas da odvojite malo vremena, pažljivo pročitate i iskreno odgovorite na postavljena pitanja iz anketnog upitnika, te tako doprinesete izradi mog završnog master rada.

Rezultati ovog istraživanja će se isključivo koristiti za potrebe izrade rada, a Vaš identitet će biti anoniman.

Hvala na saradnji!

1. Spol:

- a) Muško
- b) Žensko

2. Dob:

- a) 18-22 godina starosti
- b) 23-26 godina starosti
- c) 27-30 godina starosti

3. Obrazovanje (navesti najviši završeni stepen obrazovanja):

- a) Trogodišnja srednja škola
- b) Četvorogodišnja srednja škola
- c) Osnovne akademske studije (3 godine)
- d) Osnovne akademske studije (4 godine)
- e) Master akademske studije (1 godina)
- f) Master akademske studije (2 godine)
- g) Doktorske studije

4. Radni status:

- a) Učenik/ca
- b) Student/ice
- c) Zaposlen/a (uredno prijavljen/a)
- d) Zaposlen/a u sivoj zoni (neprijavljen/a, bez ugovora i doprinosa)
- e) Nezaposlen/a

5. Bračno stanje:

- a) Nevjenčan/a
- b) Vjenčan/a
- c) Razveden/a
- d) Vanbračna zajednica
- e) Udovac/ica

6. Ukoliko niste zaposleni, smatrati li da se možete zaposliti u struci u Tutinu?

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne znam

7. Da li velika stopa nezaposlenosti u Tutinu utiče na želju za odlaskom u inostranstvo?
- a) Da
  - b) Ne
  - c) Ne znam
8. Da li mjeseca primanja na nivou porodice utiču na donošenje odluke za odlaskom u inostranstvo?
- a) Da
  - b) Ne
  - c) Ne znam
9. Smatrate li da siromaštvo, odnosno rizik od siromaštva i socijalne isključenosti neposredno utiče na odlazak mladih iz opštine Tutin?
- a) Da
  - b) Ne
  - c) Ne znam
10. Šta je po Vašem mišljenju siva ekonomija?
- a) Šverc
  - b) Prodaja robe na crno (neizdavanje fiskalnih računa)
  - c) Rad na crno (neprijavljeni radnici, neplaćanje doprinosova...)
  - d) Nezakonito poslovanje / nezakoniti tokovi novca (neregistrovane firme / radnje...)
  - e) Neregistrovana proizvodnja i prodaja ilegalnih ili akciznih proizvoda (droga, alkohol, cigarete)
  - f) Način preživljavanja / snalaženje / nužda

11. Mislite li da nemogućnost zaposlenja u struci usmjerava mlade ljude na sivu ekonomiju?

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne znam

12. Smatrate li da je siva ekonomija alternativa mladima usljed velike stope nezaposlenosti?

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne znam

13. Da li ste politički aktivni?

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne znam

14. Smatrate li da se mladi trebaju baviti politikom?

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne znam

15. U kojoj mjeri ste zainteresovani za politička dešavanja na skali od 1 do 5?

1 – Nimalo

2 – Malo

3 – Niti da, niti ne

4 – Da

5 – Veoma

16. U kojoj mjeri su po Vašem mišljenju interesi mladih zastupljeni u politici na skali od 1 do 5?

- 1 – Nimalo
- 2 – Malo
- 3 – Niti da, niti ne
- 4 – Da
- 5 – Veoma

17. Razloge nezainteresovanosti mladih za politikom ocijenite na skali od 1 do 5?

- a) Nemogućnost mladih da aktivno učestvuju u procesima donošenja odluka ulijeva nepovjerenje mladih prema politici.
  - 1 – Uopšte se ne slažem
  - 2 – Uglavnom se ne slažem
  - 3 – Niti se slažem, niti se ne slažem
  - 4 – Uglavnom se slažem
  - 5 – U potpunosti se slažem
- b) Mali i nedovoljan broj mladih koji obnašaju značajne političke funkcije utiče na apolitičnost ili smanjenu političku participaciju mladih
  - 1 – Uopšte se ne slažem
  - 2 – Uglavnom se ne slažem
  - 3 – Niti se slažem, niti se ne slažem
  - 4 – Uglavnom se slažem
  - 5 – U potpunosti se slažem
- c) Mladi ljudi nisu zainteresovani za politiku
  - 1 – Uopšte se ne slažem
  - 2 – Uglavnom se ne slažem
  - 3 – Niti se slažem, niti se ne slažem
  - 4 – Uglavnom se slažem
  - 5 – U potpunosti se slažem

18. Smatrate li da porodica ohrabruje mlade za odlaskom u inostranstvo?

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne znam

19. Smatrate li da članovi porodice koji su privremeno ili stalno nastanjeni u inostranstvu podstiču mlade na odlazak?

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne znam

20. Smatrate li da nedostatak sportsko-rekreativnih i kulturoloških sadržaja utiče na odlazak mladih?

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne znam